

הירושלמי איכא להביא ראייה ממתינתין דהמפקד דבפירות עכו"ם ליכא חסם קדושת שביעית.

פרק עשרים.

ומ"ש מהרי"ע להוכיח לשיטתיה מדברי הירוש' פ"ו דתרומות ה"ג דאיחא סס במתינתין וז"ל: ור"ע אומר אין משלמין אלא ממין על מינו לפיכך אם אכל קישואין של ערב שביעית ימתין לקישואין של זנולאי שביעית ואמר בגמר החס ר' אבין ממתינתין עד שלא התיר רבי להביא ירק מחוזה לארץ לארץ ע"ש. ואם ניתא דבפירות עכו"ם ליכא דין שביעית יקח מן הגוי ומפרק דפרדסיקן צברק הקומן ולימא ליה לך וקח מן הגוי ע"ש. ולעג"ד גראה דיש לדקדק על ראיות מהרי"ע דכיון דמתינתין דהחס מיירי קודם שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל לארץ ונהגו לאסור פירות ח"ל משום שלא יסמכו על זה להתיר ליקח אף מפירות הארץ ומטעם זה בודאי נהגו לאסור פירות עכו"ם גמי מהאי טעמא דפירות עכו"ם מקרקעו שקנה מישראל בא"י בודאי לא עדיפא מפירות ח"ל לגמרי אפילו למ"ד י"ש קנין לעכו"ם והוי עכו"ם כפירות ח"ל והא בהא תליא ור"ע לאחר שהתיר רבי פירות ח"ל יתיר גם פירות עכו"ם כיון דבעוון בידו לכ"ע י"ש קנין והוי כפירות ח"ל ולפי"ה איכא נמי לדמות הראיה שבביא המב"ע ממתינתין דפ"ד דמסכתא ידים במחלוקת רבי טרפון ורבי אלעזר בן עזריא בענין עמון ומואב שבביעית איזה מעשר גזרו עליהן סרבי טרפון גזר מעשר עני ורחב"ע גזר מעשר שני זה למד ממלר"ס שהוא מעשר עני וזה למד מנבל שהוא מעשר שני ולמה לא למד אחד מהן ממעשרות א"י בשנת השמיטה מהלכות ביד גוי בלא מרות שהוא מעשר עני או מעשר שני ושיין מה שכתב על זה לדמות מהרי"ק בספרו אבקת רובל סי' כ"ד ולפי מ"ש בלא"ה אין ראייה מידי דאיכא למימר דמתינתין דפ"ד דמסכתא ידים איחא עד שלא התיר רבי להביא ירק מחו"ל ואז ה"י גם פירות עכו"ם חסורין והילכך לא למדו מפירות עכו"ם וזהו איכא למימר גמי טעמא דמ"ד בירושלמי בפ"ד דשביעית ה"ג פו"ה ה"ד גיטין פ"ה ה"י דאמר פירושא דתנן דהחס: ומחויקין ידו עכו"ם שבביעית וז"ל חד אמר חרוש בה עבאזה ואנא

נסב לה מן דבחר שמיטתא ע"ש. ומהסמ"ג שמפרש דהא דאמר הירושלמי דבחר שמיטתה נסיבא לה מיך היינו שהביעית לו לקנות ממנו הפירות והתבואה שהלא מן הארץ הואת דכתב במלות עשין קמ"ח וז"ל: יכול לומר לו עזור חרוש והתבואה שהלא מן הארץ הואת אקנינה אחר השביעית וכן מפרש החת"ם (ל"א): את דברי הירושלמי הזה ע"ש. מוכח דס"ל דפירות עכו"ם אין בהן משום חסור קדושת שביעית דאל"כ איך מותר לומר דהתבואה שהלא מן הארץ אקנינה אחר השביעית הלא ה"י גניבה דעת הבריות שאסור אפילו לעכו"ם כדאיחא בש"ע ח"מ (סי' רכ"ח סעיף ו') ואם איחא דפירות העכו"ם אסורים משום קדושת שביעית הא גם לאחר שביעית הפירות חסורין משום קדושת שביעית ואפילו לנהוג עמהם קדושת שביעית נמי אסור לקנות דהא מוסר דמי שביעית לעכו"ם. אלא ודאי שאין קדושת שביעית חל על הפירות כלל והא דהלריך לומר דוקא דבחר שמיטה נסיבא לה מיך ולא מני לומר דיקנה הפירות שהלא הארץ אפילו בתוך שנת השביעית איכא למימר דהיינו טעמא דמנהגן היו לאסור פירות ערב שביעית לאורך שביעית להחיות נפשם בשנת השביעית כדאמר רבי יוסי ב"ר טיטל בשנת שמיטה (ב"ב י"ג) וקא אזור לי פירי שלש שנים ע"ש. ולא יגריכו לקנות פירות ותבואות מן העכו"ם בשנת השביעית הילכך אמר הירושלמי דמותר לומר דוקא לבתר שמיטה נסיבא לה מיך ובתוך השמיטה אסור לומר קד משום דהוי גניבת דעת הבריות ואפי' להמפרשים דמותר לומר לו תחרוש בה בעוב ואני ליקח ממך את הקרקע אחר שביעית הא דאומר ליקח אחר שביעית איכא למימר משום דשבביעית אסור לזרוע ולנטוע ואין לריך הקרקע אלא לבתר שמיטתא אבל לריבין להבין מפני מה לא אמר דמותר לומר לו תחרוש בה בעוב כדי שהפירות יהי' טוב ביותר כמו שמפרש הירושלמי שדה כו' שביעייה דלעיל ה"ב ע"ש. ובתרא שמיטה אקח ממך את הפירות אין להוכיח מזה דבפירות עכו"ם נהגו בהן קדושת שביעית דהא איכא למימר דמתינתין עד שלא התיר רבי להביא ירק מחו"ל ואפי' ופירות עכו"ם לא עדיף מפירות חו"ל. ועוד איכא למימר דלא התירו לחוק ידו עכו"ם בעבודת הארץ בארץ ישראל אלא על מנת שיהי' טוב לקנות ממנו אבל לחוק ידו שהקרקע יסאר תחת ידו זה אסור דהא למכור לו לבתחלה

חסור מן התורה משום לא תחנם הילכך אטע"י
 שכבר קנה יש להחמיר שלא לחזק ידיו שיאחר
 הקרקע תחת ידיו ועוד הו' א"כ לאו דלא יטבו
 בחלקך אפילו שכבר קנה מישראל ואין חילוק
 לענין זה בין שביעית למחר לאחור אלא
 בזמן הזה שאין ידעו תקיפה ל"כ חוב כדנבחר
 בפרקים הבאים בענין זה בעוה"ת. א"כ עכ"פ
 חסור לנו לתוק הוחס בעבודתם בארץ ישראל
 שיאחר הקרקע אללם והילכך אמר דמותר דוקא
 לחזק אותו באופן זה שיחרוש בה בטוב למען
 שיהי טוב לו לקנות ממנו לאחר שמיטה. וכן
 אין לדקוק מהא דליתא בגמרא דנמחות (ה):
 שביעית נמי שכן מהרה ספחין שביעית ומשני
 כר"ע דאמר ספחין אסורין שביעית ע"ש.
 והם איתא דבפירות עכו"ם אין בהן קדושת
 שביעית הא' א"כ. למפרך מה למנחת העומר
 שכן מהרה פירות עכו"ם שביעית דהא מסיק
 הגמרא הסם דס"ל כמ"ר חדש בח"ל לאו דאורייתא
 א"כ ה"ה בפירות עכו"ם כיון דבעודן בידו
 לכ"ע יש קנין והוי פירות עכו"ם כפירות ח"ל
 וחדש אינו חסור אלא מדרבנן. וכן אין לדקדק
 ממה דליתא במנחות (פ"ד). תן שומרי ספחין
 בשביעית נוטלין שכן מתרומת השלכה ומעוה
 לחבלה ולא לשיפיה ח"ל רחמנא אמר לך
 לדורותיכם וזה חמרת תיבטל כו' ולייתי
 מכרמל דאשחקר כו' בעינא כרמל בשעת
 הקרבה וליכא ע"ש. ואם איתא דבפירות עכו"ם
 ליכא בהן קדושת שביעית הו' אפשר להביא
 עומר מוכרמל דעכו"ם בח"י ועיין בתוס'
 דבכורות (י"ב): ד"ה הכא שכתבו דלא ילפינן
 בכור מעומר משום דליכא פירכי טובא מה
 לעומר שכן קרבן בכור ודוחה שבה ועומאה
 ועוד א"ה לקיים עומר בשביעית אלא בפירות
 שביעית דבעינן כרמל ע"ש. והא אפשר בפירות
 עכו"ם שבה"י שאין בהן דין קדושת שביעית
 אבל לפי הג"ל אחי שפיר דהא אין מביאין מנחת
 העומר אלא מארץ ישראל כדליתא במתניתין
 דמנחות (פ"ו) וברמב"ם פ"א מה' תמידין
 ומוספין ה"ה ע"ש. וכיון דבעודן בידו יש
 קנין והוי פירות עכו"ם ח"ל והילכך אי אפשר
 משנהו להביא מנחת העומר והא דאמרינן
 בפ"ד תוספתא דתמאי ה"י וז"ל: מלרפין
 פירות חו"ל על פירות ערב שביעית כדי
 שירבו על פירות שביעית כדי לפטורין מן
 הביעור ע"ש. ואם איתא דבפירות עכו"ם אין

בהן קדושת שביעית הו"ל לומר ג"כ דמלרפין
 פירות עכו"ם על פירות ערב שביעית כדי שירבו
 על פירות ישראל בשביעית? א"כ לא למימר דאם
 לא הוה אמר אלא דמלרפין פירות עכו"ם על
 פירות ערב שביעית כו' הו"ל לאסור עכ"פ
 משום דהו"ל מחלה על מחלה דמלרפין מיעוט
 של ערב שביעית למיעוט פירות עכו"ם וס"ל
 דרוב ארץ ישראל נתונה ביד ישראל והו"ל
 מחלה היתר על מחלה פירות שביעית של ישראל
 ואסור מספק דכתבתי לעיל בפט"ו וא"כ מיירי
 בפירות הנכדים שאינם מח"ל והילכך ע"כ בעינן
 למימר דמיירי בדאיכא לשפוקי שבה ג"כ מח"ל
 והילכך הסיך גזירותיו משום דהו"ל רוב היתר
 ממילא איכא למימר דפירות עכו"ם אין בהן
 משום קדושת שביעית והא דלא הו"ל חסור דהיא
 דמלרפין היינו משום דנכללו בפירות ח"ל דהא
 כיון דיש קנין ממילא הו"ל פירותיו של פירות
 ח"ל והרבה הויכא וכו' מזה דבפירות עכו"ם
 אין בהם משום קדושת שביעית דאם נימא דבפירות
 ח"ל הנאמרה בתוספתא הג"ל לא נכלל פירות
 עכו"ם א"כ לא הוי אלא מחלה על מחלה והו"ל
 ספק השקול דפירות ח"ל בארץ ישראל מיעוטא
 הוא בארץ ישראל ופירות ערב שביעית בשנת
 השביעית נמי מיעוטא הוא והו"ל מחלה על מחלה
 אלא ודאי דפירות עכו"ם סמוכותין והילכך איכא לנרף
 שנתה מיעוטיה. ונ"ש רובא נגד פירות ישראל
 שביעית הילכך רבה פירות המותרין על פירות
 ישראל שביעית כדי לפטורין מן הביעור וכן
 מוכח מחדושי הד"ץ לטובה בסוגי' דשוקא
 בפירות עכו"ם מותרין משום שביעית ע"ש. הרי
 נבחר ובתלפין כי הדין עם מרן מהרי"ק כי אין
 בפירות עכו"ם שום קדושת שביעית וכדחוכי
 מרבית הרמב"ם וגם הכו"פ בפ"ו שמקשה על
 הרמב"ם כבר הרגלו כל הקוסיות שיש להקשות
 עליו והוא בטעמו מסיק בסוף דבריו ואל' הרב
 יש לו להאמין אף על שמאל שהוא ימין ע"ש.
 ומהרש"ט באבקת רובל סי' כ"ה ג"כ הסכים
 לזה ע"ש. והפאה השלחן ג"כ מסיק להלכה אחר
 שנושא ועימן זוה הרבה דעיקר הלכה חסר
 מהרי"ק ע"ש. ובפרק לפי מה שהארכנו לעיל
 בפ"א דשביעית בזמן הזה אינו אלא דרבנן
 ובדרבנן לכ"ע יש קנין כדמוכח מגיטין (מ"א).
 דמסיק שם הגמרא דבסוריא למ"ד כיבוש יחיד
 לאו שמי כיבוש ואינו חייב במעשרות אלא
 מדרבנן לכ"ע יש קנין ע"ש. והפאה השלחן הוכיח

דהתננה והכלה חי מבור נכרי להתיר תינה לנכרי
 היינו בשאר האומות וקרא דלא תחנם לענין שבועה
 עמומין אלא ודאי דמאן דרדיש לא תחנם לאיסור
 ליתן מהנת חנם לעכו"ם היינו דבכל האומות
 הוא דאסור. עוד איכא להוכיח מהא דפריך התם
 הגמרא לרב דאמר אסור לאדם שיאמר כמה נאה
 נכרית זו ממשעה דרשב"ג ור"ע ע"ש. והא בלשון
 טורנוסרופוס ע"כ משאר אומות היתה ולא
 משבועה עמומין דאל"כ איך נשא אותה ר"ע אפילו
 לאחר גירושא הא קי"ל דמשבועה אומות אפילו
 לאחר גירוסן אסורין משום לא תתחנן בם כדבא
 דאמר ביבמות (ע"א.) דקרא דלא תתחנן בם
 אגירוסן קאי ע"ש. ודעה הרשב"א והר"ן דהכי
 קי"ל ע"ש. וא"ע דהרמב"ם והש"ע בזה"ע סי'
 ד' סעיף ט' וכתבו להלכה דלא כדבא ע"ש. אבל
 עכ"פ תקשה לרבא ממשעה דר"ע ואפילו אם
 נימא דעיקר פירכת הגמרא אינו אלא ממשעה
 דרשב"ג כדמשמע התם מפשטות הסוגיא
 וכדמדייק התם הרש"ש ע"ש. הא על כל פנים גם
 מעשה דרשב"ג מיידי בשאר אומות דהא
 השבועה אומות כבר נאכדו ע"י דוד עד שלא
 נשאלו מהם רק מתי מספר ונחפזו בין
 האומות עד שלא נודע זכרם כדכתב החינוך
 במלוא הכ"ה ע"ש. וכדכתוב לקמן: ואם נימא
 דאיסור לא תחנם לימא אלא בשבועה אומות
 לבד א"כ לאו קושי' היא מידי ממשעה דרשב"ג
 דאיכא למימר דהתם שאני דלאו משבועה אומות
 היתה וכן מהירושלמי דע"ז בסוגיא הג"ל דפריך
 התם ממשעה דפרק הדר דא"ל ההוא נכרי עול
 גלוסקין ע"ש. והתוס' בע"ז (סג) מקשים קושי'
 זאת מעלמן ולא הזכירוהו מהירושלמי הג"ל ע"ש.
 וע"כ בשאר אומות הוא דמייירי כג"ל וא"כ לאו
 קושי' היא מידי אלא ודאי דלא תחנם בכל
 האומות הוא דמייירי ועיין בע"ז (ס"ד.) וזוה
 אחי ספיר דברי התוס' (שם כ'.) ד"ה רבי יהודה
 וז"ל: תימא לרבי יהודה למה לי לא תחנם לאסור
 מתנת חנם ומיפוק ליה מהכא וי"ל דלא תחנם
 אינעריך ליתן בו לאו והאי דהכא נמי אינעריך
 לעשה ע"ש. והיינו משום דס"ל דקרא דלא תחנם
 מייירי בכל שאר אומות דאל"כ לא הוי לאו ועשה
 דהללו בשבועה עמומין והטעה בשאר אומות וגם
 משקרא מאי מקשו מידי.

אמנם יש לדקדק על דברי התוס' הללו בל"ה
 חפ"י א"ס נימא כג"ל נמי דלא תירמו מידי.

הכי מירושלמי ע"ש. הילכך אין בפירות עכו"ם
 שום חשש משום פירות שביעית ולפי זה האחרונים
 של הסוחרים מחמינו בני ישראל ששולחים אחרונים
 לחמינו בני ח"ל משנת השבע אלא שהם
 מהפדרסים של האינס יהודים יולאין בתי יד
 חובתן ואין בהם שום מיחש כי אין להם מולד
 הדין קדושה שביעית אך על הסוחרים להנהיג
 עם האינס יהודים שהקנין לא יחול אלא עד
 שיגיע הזמן שהפירות לא ינטרו להקרקע כדי
 שלא ישמענו הקרקע להסוחרים היהודים דאם
 הקרקע ישמענו להישראל יחול קדושת שביעית
 מלך השעבוד דהוי כשלו כדנבאר לקמן על פי
 דברי הרשב"ם ב"ב (קל"ו:) שכתב שם טעמא
 דר"ל מביא ואינו קורא ע"ש. וכשזכינו לבאר
 דאין בפירות עכו"ם דין שביעית עתה עלינו
 לבאר בעז"ה"ת א"ס אפשר להתיר הפירות מחמינו
 המתחלים בזרעו הקדושה החגיגה עלינו עד
 למאד על ידי מכירה לאינו יהודי דנפק מהם
 קדושת שביעית מטעמים שבארנו עד כה.
 א"ס יש בהמכירה לתא דאיסורא מלך לא תחנם
 ואם איסור לא תחנם ליכא אלא להחתי והגרנשי'
 והאמרי והכעני והפריזי והחוי והיבוי או אפילו
 לשאר אומות נמי אסור משום לא תחנם.

פרק אחד ועשרים

הנה איתא בע"ז (כ.) במתניתין: אין מוכרים
 להם במחזור לקרקע בו' ואמרינן בגמרא'
 מנהי מילי אמר רבי יוסי בר חנינא דאמר
 קרא לא תחנם לא תקן להם חנייה בקרקע
 ע"ש. מסתימת לשון המשנה ולשון הגמרא מוכח
 דס"ל דאיסור מכירת קרקע וכל המחזור לקרקע
 לעכו"ם לכל האומות הוא אפילו א"ס אינס
 משבועה אומות וכדכתבו התוס' התם בד"ה דאמר
 וי"ל: והתמא דמלתא מייירי בכלוהו עובדי כוכבים
 וכן משמע בסוגיין בסמוך עכ"ל. (ועיין בתוס'
 יבמות (כ"ג.) ד"ה הוה) נראה כונתם להוכיח
 ממה דאמרה הגמרא (שם) וי"ל ומתנת חנם
 גופה תנאי היא בו' ואם נימא דאיסור לא
 תחנם לימא אלא בשבועה אומות א"כ מפני מה
 אמרה הגמרא: ומתנת חנם גופה תנאי ע"ש. הא
 אפילו לר"מ דאמר אחד גר ואחד נכרי בין
 בזמניה בין בזמניה ספיר דריש קרא דלא תחנם
 לענין לא תקן להם מתנת חנם והא דיליף מקרא

דמאי כ"מ במה דלא יהי רק העשה או אם יתוסף עוד עליו לאו כיון דממ"ג לא ילקה מתחת הללו דלא תמנע דהא הו"ל לאו שבכללות כיון דליפנין התם מתד קרא תלתא דיניס ללא תמן להס חנייה בקרקע וללא תמן להס תן וללא תמן להס מהנת חסג ע"ש. וכדכתב בהד"ח הכו"פ פרק עשירי וז"ל: ואין ספק שהוא לאו שבכללות שאין לוקח עליו ע"ש. א"כ מה יוסף לנו הלא מותר מן העשה לתור. ומ"ש החינוך בנזו"ל תכ"ז דאם שיבט עכו"ם ומעשיהם עבר על לאו דלא תמנע ואין בו מלקות לפי שאין בו מעשה ע"ש. משמע דס"ל דמעטס לאו שבכללות לא הוה פטריק ממלקות ולפי"ז אם נתן לו מהנת חסג העובר הלאו במעשה לוקח עליו וכתיב שם המנחה חינוך עעמא דלא הו"ל להחניך לאו שבכללות משום דאעפ"י דג' דברים נלמד מלאו זה הכל אחד כמו לאו דמלאכת יו"ט ע"ש. ולענ"ד נראה דלא רמי כלל למלאכת יו"ט דכל מניני מלאכות אסורין לעשות אותם מתחת שם מלאכה וכל מלאכות שם אחד להס או כגון הא דאיתא בתולין (קט"ו). דכלאי זרעים דאסרי בנהלה נפקא ליה מדאיתקיש קרא דשדך לא חזרע כלאים לבהמתך לא תרביע כלאים ע"ש. ובסנהדרין (ס). אמרינן בהרכבה מין בשאינו מינו ילפינן מקרא דשדך לא חזרע דאיתקיש לבהמתך לא תרביע ע"ש. וא"כ הו"ל לאו דכלאים לאו שבכללות ואעפ"כ ק"ל דלוקח על לאו דכלאים בין בהרכבה ובין בזריעה כדכתב הרמב"ם פ"א מה' כלאים והחינוך במזוה רמ"ה ע"ש. ועיין במנחה חינוך שם ואמרנו טעמן של דבר עפ"י דברי התוס' דמכות (ח"י). ד"ה ויליקי וז"ל: וקשיא אמאי לאו אמרינן בשר בשדה לאו שבכללות דאמרינן בסוף פרק גיד הנשה (ק"ב) דאוכל בשר מן המי לוקה משום בשר בשדה שהרי כולל הוא כל חסרין מחייה בין הו"ל עובר ידו חזק לאמו בין הו"ל חזק לחומה דמאי שנא מואס ללי אש דחשוב לאו שבכללות וי"ל דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון ללי אש שכולל לא ומנוסל וכן כל שבקדש פסול דיוולא ועמא ופסולין אחרים שהן שני שמות אבל הכא שכולל כל יולא לבד ושם יולא חדא היא רק דהוי בכמה דרכים לא חשיב ליה לאו שבכללות ע"ש. הכא נמי בכלאי הרכבה וכלאי זרעים נמי לא הו"ל לאו שבכללות דהא

אלו שני מיניס אסורים משום שם אחד דהא בין כלאי הרכבה ובין כלאי זרעים תצויהו אסורין משום כלאים דנתערב שני מיניס נפרדים מין בשאינו מינו יחד ואיסור של שניהם משום כלאים הוא אלא שזה מין כלאים בהרכבות איננות מין בשאינו מינו וזה מין כלאים בכלאי זרעים אבל שניהם שם כלאים הוא ידמי כמו שהודיעו החוס' שם מותר דאיכא טורח חורה וטורח דקדושים קלים וטורח דקדושי קדושים ולא חשיב לאו שבכללות ע"ש. וה"כ במלאכת יו"ט דכל מלאכות שביו"ט אסורין משום שם אחד דכולן מלאכת עבודה נינהו ואסורין משום דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו והילכך לא הוויין לאו שבכללות וכדכתבו התוס' בסנהדרין (ס"ג) ד"ה על וז"ל: והא דאמרין בפ"ק דביאה (י"ג). דמבשל גיד הנשה ביו"ט לוקה חמש וחד מינייהו המבשל ביו"ט לא חשבינן ליה לאו שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כמו לא תעבדו דהכא דהתם מפרש שפי דכתיב עבודה דמשמעת כל מלאכה שהיא עבודה עכ"ל. משא"כ בלאו דלא תמנע דכל המי שלשה איסורים דילפינן מקרא דלא תמנע לאו משם אחד כשהו דכל אחד מהן טעם בפ"ע ושם אחר לן דהיי"ט. חן"ן לאמר שאסור לומר כמה כהא עכו"ם זה וכדומה ואסור משום "חן"ן שמשבח להטעו"ם או לצבודתו ו"חנס" לאסור ליתן לו מהנת חסג ואסור משום שם חסג י"מנייה" לאמר שאסור ליתן לו חנייה בדרך ישראל ואסור משום שם חנייה וא"כ כל איסור יש לו שם בפ"ע ושפיר יהי שידך לומר ע"ז דהו"ל לאו שבכללות ואין לוקחין עליו דמית' דכי אם ללי אש לאבני בפסחים (מ"א): וב"ד (קט"ו): ולאו דכל אשר ישעה מפניו היין לרצח בזיר (ל"ח): ולאו דלא תחבלו על הדם ל"ב אבין בר חייה בסנהדרין (ס"ג). וכל אשר לאבני במנחות (ג"ח): ואשה לא תהטו מהם לאבני בתמורה (ז): ועיין בתוס' מנחות (שס) ד"ה אין שכתבו גם כן דכל מקום דאמרינן אין לוקחין על לאו שבכללות היינו היכא דכל האיסורים כ"א שם בפ"ע יש לו ע"ש. ועיין בתוס' שבת (פ"ה). ד"ה לא. והאיסורים דנכללו בלאו דלא תמנע נמי אינם משם אחד הילכך שידך לומר עליהם דלא ללקות עליהם משום לאו שבכללות נינהו ולכן דברי החינוך שכתב העעם דאין לוקחין אש שיבט את העכו"ם משום דהו"ל לאו שאין בו

מעשה מחובר הכנה. ואיכא למימר דס"ל דעיקר הלוא דלא תחנם קאי לענין לא תתן להם חן שלא ישבח את העכו"ם למעשיו ופשוטותיו ולענין זה קאי עיקר קרא כי הלשון תחנם קרוב יותר ללשון חן הילכך זהו הלוא העיקרין ולענין מתנת חנם ומתיבה בקרקע ילפינן רק מדיוקא דהיינו מדלא כתוב לא תחנם ודא קרא לא מיירי רק לענין חן הו"ל זהורה לכתוב לא תחנם בקריאת מלא ביו דהוי לשון חנינה ולא הו"ל אפשר לקרות חנינה בענין אחר אבל עתה שכתבה התורה תחנם בלא ויו מלא אפשר לקרות תחנם במדויק כמו דה"ל כתב תחנם הילכך הבינו חז"ל דכוונת התורה לכלול בלוא דלא תחנם גם לענין איסור מתנת חנם ומדלא כתבה התורה לא תחנם ביד מלא מוכן דאין כוונת התורה לנות רק לענין מתנת חנם אלא דהעיקר קרא מיירי לענין חן לאסור ליתן להם חן כג"ל וכן מסתברא יותר לפרש קרא דלא תחנם לענין חן דעיקר כוונת התורה שיהיה לנו דלא תחנם היינו להבדיל ולהפריש אותנו מהם שלא נלמוד ממעשיהם הרעים והשחתיים והילכך יותר לנו ותרונה הקדושה לא תכרות להם ברית לא ישבו בצרפך וכן לא תחנם וכו' להבדיל אותנו מהם שלא יסיתו לנו לעשות כמעשיהם והילכך מסתברא לפרש כוונת הלוא דלא תחנם לענין חן דאם יתן להן חן דהיינו שיסבח מעשיהם ומדותיהם ופרטותיהם ישלם מחשבת לבו ללמוד מהם לעשות כמעשיהם הרעים הילכך אסרה לנו התורה שלא לשבח אותם לא הם ולא מעשיהם והילכך הרמב"ם בספרו מחשבת משה במנין המצוות ל"ח ג' בל"ח דלא תחנם כתוב בזה הלשון: שהורנו מחמול כלל על עובדי כוכבים שבימים הקדמונים ומליפות דבר מכל מה שמיחד להם וכו' אמרו לא תחנם ובהה קבלה לא תתן להם חן ע"ש. וכן כתב החינוך (ס"ו ח"ג): שלא נחמול על עמ"ז ולא יישר בעיניו דבר מהם כלומר שנתחם מחשבותיו ושלא ישלם על פינו שיה' בני שעובד עכו"ם דבר תועלת ולא יה' מעלה חן בעיניו בשום ענין עד שאמרו ז"ל שאסור לומר כמה נאה עכו"ם זה אומה נחמד ועשים הוא זה על זה נאמר ולא תחנם ע"ש. הרי ס"ל דעיקר לוא דלא תחנם נאמר ללא תתן להם חן והיינו משום דפשמטא דקרא הכי הוא והדכתוב במרגום אוקלוס על התורה בקרא דלא תחנם ואחמקן ז'

פ' ב' ו"ל: ולא תחנם עליהן ע"ש. ובלשון התרגום על חן אומר חנם כדאשכחן בדברים כ"ד פ' א' על פסוק נא תמלא חן בעיניו ו"ל: לא תשכח רחמין בעיניהו ע"ש. ובשמות פ' בא י"ב פ' ל"ו על פסוק נתן את חן העם ו"ל: יהצית עמא לרחמין ע"ש. הרי עיקר קרא דלא תחנם קאי על לא תתן להם חן והילכך אתי שפיר מ"ש הרמב"ם בספרו מחשבת משה (ס"ו) ובחינוך (ס"ו) ו"ל: וירושלמי דע"א לא תחנם לא תתן להם חן ע"ש. והירושלמי הוא בפ"ק דע"א בסוג' ה"ג ו"ל: בעא קומי רבי מאב כו' א"ל ליתן עליהם בל"ח ע"ש. וכן איתא בירושלמי דברכות פ"ט ה"א ע"ש. ועיין במפרשי הירושלמי שהבינו שפי' הירושלמי בטובה אחרת ע"ש. ולא ראו את דברי הרמב"ם והחינוך הג"ל הרי גם הירושלמי אומר בהדיא דעיקר הלוא דלא תחנם היינו לענין לא תתן להם חן ולענין שלא יתן לו מתנת חנם ילפינן רק מדיוקא מדלא כתבה התורה לא תחנם כגולא ויו ולענין חנייה בקרקע אשכ"ח דהלשון תחנם ליכא שום שיכות ושום הכנה לענין חנייה כדכתב המרמ"ל בהגהותיו וביאוריו להסמ"ח במל"ח מ"ח ע"ש. איכא למילף לענין חנייה בקרקע מהקריאה דקרינן לא תחנם בקמץ חמה חמה ולא קרינן לא תחנם ולא במדויק. ועיין מ"ש מהר"ם מליובלין על ע"א (ס"ו) והילכך לענין לא תתן להם חן לא הוי ליה שבכללות דנחשב כמו שכתוב לא תתן להם חן בפירוש והילכך אי לא דהו"ל לאו שאין בו מעשה כדכתב החינוך הוי לקן עליו דעיקר הלוא דלא תחנם בלא תתן להם חן הוא והבאר רק מדיוקא נינהו ובה"ל אצילו אם הלוא באמת כולל עוד איסורים מ"מ עיקר הלוא שפורש בה הכתוב לא נכנס בגדר לאו שבכללות שלא ללקות על הלוא הנפורש כדכתבו התוס' ביומא (ל"ו): ד"ה לאו ו"ל: ה"ג הוי מלי למימר עריפה דכתיב (שמות כ"ב) וצבר בשדה עריפה לא תאכלו לבלב תשליטון אותו וליכא למימר לכ"ע לא לקי אהבו לאו דעריפה דה"ל לאו שבכללות דהיינו עיקר לבשר קדשים שילאי חוץ למחיה ולהוליא העובר אח ירו קודם שחיהו בפ' בהמה המקשה דהא לעריפה דכתיב בהדיא לא הוי לאו שבכללות כדמשמע בר"פ כל שעה (כ"ד.) גבי נותר וגבי נא ומבשל וע"ש. ולענין קדשים ועובר הוא דהוי לאו שבכללות ע"ש. כן נ"ל לבאר דעת החינוך

תסודו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם דאין לוקין עליו אף על פי ששעה זו מעשה לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה ע"ש. ובמלוא שמה"ה בענין לאו שלא ימכרו ממכרת עבד שאפילו עבר בעשה חין לוקין עליו משום שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה ע"ש. ובמלוא שמה"ו בענין לאו דלא תרדה בו בפרך ע"ש. וכן כתב במלוא שמה"ח בענין לאו דלא ירדנו בפרך לעיניך ע"ש. ובמלוא שמה"ט בענין לאו שלא לפדות בכור בהמה טהורה ע"ש. אבל החוס' ס"ל דכל היכא שצובר את הלואי במעשה אף על פי דאפשר לעבור מבלי מעשה לוקין עליו כדאיתא בגמרא דמכור (כ): . לענין מקיף וניקף ע"ש. ובדרכבו החוס' ב"מ (י): ד"ה אקפי' לי קטן וז"ל: ואע"ג דמוקי לה התם כיוניקא מסייע ליה בהדיה היינו משום דבענין אחר לא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה ע"ש. ועיין בתוס' מכות (ז): ד"ה הא ובתוס' ע"ו (ס"ד). ד"ה ר"ע מצואר דס"ל דלוקין על לאו דמקיף אעפ"י דאפשר בלא מעשה ע"ש. הרי ס"ל להחוס' דניקף כשעובר במעשה דהיינו שמסייע בהדיה וכן במקיים כלאים לוקים עליו אעפ"י שאפשר לעבור כשאין בו מעשה ע"ש. ה"ה בענין לאו דלא תחנם לוקין עליו כשעושה מעשה בעבור שעבר עליו במעשה אעפ"י שאפשר לעבור עליו בלא מעשה וכן הוא דעת הרמב"ם בפ"ג דהלכות שמיטה לענין הלואי דוחלק לא יהי' לך בתוכם בבזיה דכתב דלוקה עליו אעפ"י דאפשר לעבור עליו בלא מעשה כדכתב החינוך במלוא חק"ה ועיין שם במ"ל על הרמב"ם ועיין בחינוך מלוא ש"ש בנפשו ועיין ברמב"ם פ"א מה' חו"מ ה"ג ולפי מה שכתב השער המלך (סס) איכא למימר דאפילו להחינוך מודה כאן בלאו דלא תחנם דלוקין עליו בזמן שעושה מעשה לעבור עליו דכתב סס דע"כ לא כתב הרב דכל לאו שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה אף ששעה זו מעשה חין לוקין אלא דוקא היכא שאפשר לעבור על הלואי בכל שעה ובכל זמן בלתי מעשה כיון שהיה אפשר בלתי מעשה והוא עשה מעשה זה מעלמו אינו לוקה על לאו זה ע"ש ולפי זה גם בלא תחנם אפשר לעבור עליו בזמן שאי אפשר לעבור בלא מעשה כגון דקאי במרי עברי נהרא. עוד איכא למימר דגם החוס' ס"ל כהחינוך דהא כיון דמפרשים דמה שאמר ר"ע דמקיים כלאים לוקה היינו דוקא שעשה

אבל בכ"ז לא יעלה ארוכה לדברי החוס' דהא עכ"פ לענין מתנת חנם הו"ל לאו שבכללות ולא ילקה על לאו זה ולמאי נ"מ הוסיף הכתוב עליו לעבור עליו בלאו דלא תחנם שלא ליתן לו מתנת חנם ועשה דתמנהה ואכלה כיון דסוף סוף לא ילקה עליו ואין לומר דנ"מ לענין אם אינו לעבור על איסור זה דלא לא הי' אלא איסור עשה לחוד לא הי' מחוייב להפסיד כל ממונו רק עד שליש אפילו מי שאין חיוו דחקין אבל במלות ל"ט מחוייב ליתן כל ממונו קודם שיצבור כדאיתא בש"ע אור"ח סי' תרכ"ו ע"ש. דהא בכה"ג דיוכל לבא לידי הפסד מותר ליתן מתנה לנכרי דלאו מתנת חנם הוא דהא אפילו היכא דליכא אלא משום דרכי שלום מותרין ליתן לו מתנת חנם וליכא בה משום איסור דלא תחנם כדכתבו החוס' ד"ה רבי יהודה בע"ז (סס) ע"ש.

אמנם

איכא למימר דס"ל להחוס' דעיקר קרא משמע דהי' לשון לא תחנם לענין מתנת חנם דמשמע להי' לשון לא תחנם לענין שלא ליתן להם מתנת חנם עפי' מלענין חן ולענין חן ילפינן מדיוקא דקרא מרלא כתבה התורה לא תחנם צמלא יוד ומדקרינן תחנם בקמן תחת החית ילפינן לענין חנייה בקרקע ולפי"ז עיקר הלואי דלא תחנם קאי לענין מתנת חנם והלאו שלא ליתן מתנת חנם הו"ל לאו שיש בו מעשה הילכך לוקין עליו משום דלאו שבכללות אינו מחמת טעם הכ"ל ולאו שיש בו מעשה נמי הוא דבשעה שהוא נותן עושה בה מעשה הילכך שפיר הגריכה התורה להוסיף במתנת חנם לעכו"ם איסור לאו כדי שיחיייב בהן מלקות אם יעבור בלאו שבה במעשה ואעפ"י דאפשר ליתן מתנת חנם לעכו"ם ולעבור בלא תחנם בלא עשיית שום מעשה עכ"ל נ"מ לענין אם עבר על הלואי דלא תחנם במעשה וס"ל דלא אמרינן כיון שאפשר לעבור על הלואי בלא מעשה חין לוקין על לאו זה אפילו כשעובר בעשיית מעשה כדכתב החינוך במלוא ל"ד לענין הלואי דלא יסבו בארנך דאינו לוקה עליו לפי שאפשר למכור להם קרקע או להשכיר בלא עשיית מעשה ע"ש. וכן כתב במלוא חק"ה לענין שלא יטול כל שבט לוי חלק בבזיה ע"ש. וכן כתב במלוא ק"ג לענין הגאה בב"ח אפילו אינו מצב"ח ע"י מעשה כגון שנתנו או מכרו ויהי לוקה לפי שאפשר להגאה בלי מעשה ע"ש. וכן כתב במלוא ספ"ז לענין לאו דולא

גדר סביב הכלאים וזו הוא דאמר ר"ע דמקיים כלאים לוקה משום דהו"ל לאו שיש בו מעשה וא"כ רבנן דק"ל כוותיהו דפליגי ואמרי דאפילו בכה"ג אינו לוקה ע"כ דס"ל דבכה"ג כל היכא שאפשר לעבור בלא מעשה אעפ"י שעובר במעשה לא הוי ל"ת שיש בו מעשה אין לוקין עליו והא דמהני גבי ניקף מסייע היינו טעמא משום כיון דמסייע ומוזמן השערות למקוף לא הוי ניקף אלא מקוף הוא ומקוף אי אפשר שיהיה בלא מעשה ובענין לא תחנם לכאורה איכא למימר דאפילו בלא נתינה במעשה אלא באמירה נמי חשוב כמעשה להרשב"א שכתב בתשובותיו סי' קס"ה בשם הראשונים לתרץ מה שמקשים הא דאמר ר' יוחנן בשבועות (כ"ה.) ובמכות (ט"ז:) ובתמורה (ג.): כל ל"ת שבועות עשה בו מעשה לוקה לא עשה בו מעשה פטור חוץ מנשבע ומימר ומקלל חבירו בשם אעפ"י שלא עשה מעשה חייב עכ"ל. למה לא חשיב בהדיהו לאו דחסימה ומנהיג בכלאים דהא מחייב ר' יוחנן בפרק השובר את הפועלים חוסם בקול ומנהיג בקול ואע"ג דרין כאן מעשה ותיירו: דרבי יוחנן חשיב להו כלאו שיש בו מעשה הואיל ואתי מייריהו מעשה שחוסם פי הפרה בקולו ומנהיג הכלאים בקולו והו"ל כמימר דאתי מיניה מה שנתפסת הבהמה בקדושה בדבורו וכל כי היא ליה כמעשה לר' יוחנן ע"ש. וכוין דמעשה שנעשה בגרמא דדבורו ואינו עושה מעשה בפועל אלא שעל ידי קולו ודבורו נעשה מעשה בגרמא הו"ל כל"ת שיש בו מעשה דהא בחוסם בקול אינו עושה שום מעשה בפועל רק בקול אלא שעל ידי הקול חוסם פי הפרה אם כן ה"ה בלאו דלא תחנם ממ"נ הו"ל שיש בו מעשה דאם נתן מהנה חנם לעבדים בפועל במעשה ממש הרי בודאי לאו שיש בו מעשה הוא ואם לא נתן בידיו ממש אלא שאינם לפניו איזה דבר ואמר להעבדים שיקח בעלמנו הרי העבדים עשה עפ"י דבור של ישראל וחשיב דבורו כמעשה ולקי ממ"נ אך לפי זה יש לנודק ממה שהלריך רב אשי במסות (ב:) לאוקמא במסייע ודברי הכל הא אפילו בלא מסייע בפועל נמי הו"ל שיש בו מעשה דהא כל מעשה המקוף לא נעשה רק על פי דבורו של הניקף ואעפ"י דאפשר למקוף להקוף בלא שום דבור רק בשתיקה ובלא שום מעשה אפילו של דבור, אבל עכ"פ לא הו"ל לאוקמא

דוקא במסייע אלא דהוי מלי לאוקמא גם בדבור לחוד ואפשר לומר דס"ל דכל היכא דאפשר שיעשה בלא שום דבור הדבור לא מעלה ולא מוריד ולא דמי לחוסם (ובכה"ג ראינו לה"כ ח' יוד סי' קע"ד בחגיגה שכתב בכה"ג לענין מעשה דנתינת פרשיות התפילין דלא מקרי מעשה ע"ש.) ומימר דבלא דבור לא נעשה בה מידי עוד איכא למימר לחלק בין היכא שהבהמה עושה עפ"י קול האדם או אם האדם בר דעת עושה עפ"י דבור חבירו כדאשכחן לענין קטן הבהמה ועבד בקידושין (כ"ב:) וז"ל אמרי בהמה אדעתא דמרה אזיל אבד אדעתא דנפשיה קאזיל ע"ש. ה"ה הכא נמי מה שהמקוף או העבדים יעלה על פי דבורו של הניקף או ישראל לא נחשב כמו שהוא עושה מעשה כיון דבר דעת הוא אדעתיה דנפשיה קעביד לכן נראה דמסתברא כהינדך לפי מה שכתב הרשב"א והביאו הפמ"ג בפתיחה כוללת ח"ה אות ז' דלאוין שאין לוקין חמירי מלאוין שלוקין עליהן כי לזה יש כפרה ע"י מלקות וזה אין לו כפרה במלקות ע"ש. וא"כ כל לאו שאפשר לעבור אותו בלא מעשה הכרי הוא ממיני לאוין שאין כפרה להם וכי א"כ יעשה הלאו במעשה נקל הלאו מחומרותיו? ואין סברא כלל לומר דלאו אחד נאמר להקל ולהחמיר ואם יעבור בלא מעשה כלל אין לו כפרה ואם יעבור אותו הלאו במעשה יהיה לו כפרה הלא ע"כ גזירת הכתוב הוא להחמיר על לאו שאין בו מעשה טפי מיש בה מעשה דעפ"י הסכל הו"ל להחמיר על יש בו מעשה טפי מאין בה מעשה וכוין דעל הלאו דאפשר לעבור בלא מעשה ע"כ גזירת הכתוב להחמיר עליו שלא יהי לו כפרה א"כ ע"כ גם אם יעבור במעשה דהמעשה לא יעלה עליו מעלה להקל עליו ופ"ה לו כפרה. ואולי דיש לומר טעמא דלאו שיש בה מעשה לוקין ומהני מלקות לכפרה היינו משום דלאו שיש בה מעשה לא הלריכה התורה להחמיר כ"כ על העובר בה משום דבלאו הכי לא חשידי בני ישראל לעבור על דברי תורה בקום ועשה לעשות עבירה במעשה כ"כ וחזקה על ישראל שלא לעשות עבירה במעשה בזמיר הילכך במלקות לבד כגו ומכופר מחטאו בזה משא"כ לעבור על עבירה במחשבה או בדבור לבד עלולים ביותר שיכשלו בהן בקל כמו שאמרו בגמרא דב"ב

(קס"ה) מיטע זערויה והכל בלשון הרע ע"ש. והיינו משום דאיסור עריות הוי איסור זכועל ובמעשה משא"כ בלשון הרע דאיך אלא בדבור ע"ז אמר והכל בלשון הרע ולכן החמירה התורה עליו שלא יעבור עבירה בל"ת שאין בו מעשה שלא ילקח לאמר שלא מהני עליה כפרה ולא סגי במלקות לחוד כדי שלא להתרשל בל"ת שאין בו מעשה לעמוד עלזמו שלא לעבור עליה ולפי זה בלאו אחד שאפשר לעבור עליו במעשה ושלא במעשה איכא למימר דזמון שעובר עליו במעשה לוקין עליו וזמון שעובר עליו שלא במעשה לא ילקח ולא יועיל לו לכפרה במלקו לחוד שלא יבא להקל להן עלזמו לעבור עליו.

אמנם

בל"ה איכא לתקן דברי התוספות דשיך לומר לעבור עליו בלאו ועשה אפי' אם אינו לוקה על הלאו דלכאורה איכא נמי להקשות בכה"ג הא דהיא ב"מ (ע.) דלנכרי תשיך אחא לעבור עליו בעשה ול"ת ע"ש. ועיין במשנה למלך פ"ה ה"א מה' מלוה ולוה אעפ"י דעל הללו דנשך אינו לוקה משום דלאו הניהק לעשה הוא דאפשר בחורה ולהרמזין והסמ"ג דס"ל דקרא דהא תגוש הנכרי לא בא הכתוב אלא להזהיר ישראל בלאו ועשה ג"כ יש להקשות כנ"ל ורש"י במוטש פ' הלא פסוק כ"ה כתב דקרא לנכרי תשיך אתי לעבור עליו בשני לאוין ועשה ע"ש. דהיינו לא תשיך לאחיד ולפני עור לא תתן מכשול ועיין ברמב"ם פ"ד מה' מלוה ולוה ה"ב והסמ"ג כתב דהלוה עובר בנ' לאוין ועשה דהא איכא נמי הלאו דלאחיד לא תשיך ועיין ב"מ (ע"ה:) וכן מוצא שפתך הוי מלות ישה על ל"ת דלא תאחר (עיין ר"ה (ו.) וברש"י על חומש פ' תלא) והו"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו וכן איכא בש"ס הרבה דאפי' במקום דליכא מלקות בלאו מ"מ אמרינן לעבור עליו בלאו ועשה ולכן איכא למימר דהנ"מ אפילו במקום דליכא חיוב מלכות לענין לקבוצ' בין רשעים גמורים דאיחא ביבמות (ל"ב: ל"ג:) לענין הא דתמר ר' יוס' חייב עלה קטוש אשת אח ומשום אחות אשה לאו בשוגג למייבו שתי חטאות אלא בזמיר וליעשות רשע גמור ולקבוצו בין רשעים גמורים ורש"י ס"ל דאע"ג דהוי לאו מחייבי ב"ד הוא הואיל ועבר תרתי קבוצין ליה גבי נסקלין וגשרפין ותוספות ס"ל דקבוצין בין רשעים גמורים פירוש אלא

רשעים כמותו לפי שאין קבוצין רשע אלא לדיק ולא אלא נסקלין וגשרפין ע"ש. א"כ הכא נמי איכא למימר דנ"מ לקבוצו אם עבר על לאו דלא תחנם ונתן מחמת חנם לעב"ס ועבר על ל"ת דלא תחנם ועל עשה דמכור לנכרי אלא מי שעבר בלאו ועשה ולא אלא מי שעבר על לאו לחוד דהוא לדיק נגד מי שעבר על עשה ול"ת וקבוצין אותו אלא מי שעבר כמותו לכ"ע אפילו לר"ש דפ"ג על ר"י ואמר דאין קבוצין אלא רשעים גמורים היינו דוקא מי שאינו עבר אלא על לאוין שאינו חייב עליהם אלא מי שחייב עליהם אבל אם שניהם שווים קבוצים זה חלל זה ולא אלא אחר שאינו כמותו כמו דאמרינן (סס) גס לר"ש בענין זה שישמש בשבט ע"ש. ועיין בתוס' גס ותחילת כרבנן דס"ל דאין מיתה מכפרת בלא תשובה דהיי' לרבי האמר בזמא (פ"ה:) וו"ל: מיתה ויוס' הכפורים מכפרין עם התשובה אין כפוי עלמן לא ימח' דלא כרבי ע"ש. ועיין בקט"ו סס ובתוס' שבעות (י"ג.) ד"ה בעמוד ע"ש. ודברי התוספות דע"ו (סס) קאי לדברי ר' יהודה דאמר לגבי בנתניה ולנכרי במכירה ע"ש. ובשבעות (סס) אמרינן בהדיא דד' יהודה לא ס"ל כרבי ע"ש. הרי על כל פנים מביאר דלאו דלא תחנם בכל שאר אומות נמי מייירי ולא דוקא בשבעה עממין וכן מוכח מדברי תוס' ב"מ (ע.) ד"ה תשיך וו"ל: אבל אי תשיך יחא דלא סגי דלא תשיך דאסור להלוות לו בחנם כדאמר קרא (דברים ז') לא תחנם עכ"ל. הרי ס"ל דלא תחנם קאי בכל שאר אומות דהא קרא דלנכרי תשיך מייירי בכל שאר אומות דלא נזכר בפי' כלל בשבעה עממין מה שאין כן בלאו דלא תחנם נזכר בפרשת השבעה עממין דתביז כי יביחך גו' שבעה גוים רבים ועלומים מיד וגו' אלא ודאי דס"ל דלא תחנם נמי מייירי בכל שאר אומות ולהס"ד דנמח' אין להקשות ל"ל קרא דאו מכור לנכרי לר"י לעשה הא בלא"ה איכא עשה מקרא דלנכרי תשיך איכא למימר דקרא בעינן לגלות דנתינת הגר הוי מהנה ממש ולא נתינת בדימים כדכתבו ההוס' בע"ז (סס) ד"ה ר"י ע"ש או דאיכא לתקן נמי דנ"מ לקבוצו בין רשעים כמותו כנ"ל וזוהו איכא נמי לתקן מ"ש הר"ן בפרק השולח (ל"ח.) טעמא דלעולם בהם תשבדו משום לא תחנם הוא ע"ש. ותקשה כנ"ל ל"ל קרא דלעולם בהם

הוראות פרק אחד ועשרים ושנים ועשרים שנה עא

לפיכא שבע אומות כלל כדכתבתי לעיל בפרק הקידם בשם החינוך וכדכתב הרמב"ם בפ"ה מה' מלכים ה"ד כי כולם לאבדו ולא נשאר מהם רק מעט וגם המעט מהם שנשאר נתבלבלו בשעה שבה סנתייב ובלבל את העולם ע"ש. ועיין ברדב"ז שם אך זה י"ם לדקדק אם נמא דס"ל להרמב"ם דלאו דלא תחנם היינו כפשוטו דבשעת מלחמה מחויב להרוג אותו ולא לרחם עליו ואם לא הרגו עובר בלאו. דלא תחנם א"כ תקשה מה שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות מלכים ח"ו: מלות עשה להחרים שבעה עממין כו' וכל שבה לידו אחד מהן ולא הרגו עובר בלא"ת ע"ש. וכן כתב בספרו מחשבת משה מלוה ל"ת מ"ט ע"ש. ולא כתב דעובר מחויב גמי גס בלאו דלא תחנם. עוד י"ם לדקדק הא עובר גם בשעה דהחרם ולמה לא אמר דעובר בלאו ועשה עשה דחרם ול"ת דלא תחי' כל נשמה ומה נראה דלענין שעת מלחמה ס"ל להרמב"ם דלא ילפינן מלא תחנם אלא לענין שלא בשעת מלחמה אם ראה אדם עכו"ם אויב או טובע בנהר לא יעלנו והילכך כתב הרמב"ם בפ"ה מ"ה ע"ז אחר שהביא קרא דלא תחנם: לפיכך אם ראה מהם אויב או טובע בנהר לא יעלנו עכ"ל: ובא צבאר דמלא תחנם ילפינן רק לענין ראה מהם אויב אבל להרג אותם בשעת מלחמה כבר נזכר לוחה לנו מקרא דלא תחי' כל נשמה ומ"ש ואסור לרחם כו' מילתא בצפי' נפשיה היא ולא קאי על לחיילא דמיירי בשעת מלחמה דמחויבין להרג אותם ומה שלא כתב דעובר בלאו ועשה איכא לחימר דס"ל דעשה דהחרם אינו מקיים אלא כשהורג כולם ולא השאיר אף אחד מהם והלאו דלא תחי' כל נשמה מקיים אפילו ששאר הורג אלא אחד מהן ולכן דקדק הרמב"ם בלשונו הטהור בספר המנוח עשה קפ"ו ובפ"ה דמלאכים ה"ד וכתב בזה הלשון: מלות עשה להחרים שבעה עממין שנאמר החרם תחרימם עכ"ל. דמשמע דמחויב להחרים כל השבעה עממין וכדמשמע לשון הכתוב תחרימם לשון רבים ולענין הלאו דלא תחיה כל נשמה כתב בל"ת מ"ט ובפ"ה מה' מלכים (שס) כתב ח"ל: וכל שבה לידו אחד מהן ולא הרגו עובר בלא"ת שניאמר לא תחיה כל נשמה עכ"ל. דמשמע אפילו כשהורג אחד מהן מקיים הלאו דלא תחיה הילכך שפיר כתב דכל שבה לידו אחד מהם ולא הרגו אינו עובר אלא בלאו

העבודו חיפוק ליה ואסור לא תחנם ומחויב כנ"ל ועכ"פ מוכח מדברי רמ"ן דס"ל דלא תחנם בכל שאר אומות הוא דמיירי וממילא מוכח ע"כ דאיסור תחיה בקרקע גמי לאו בשבעה עמים דוקא מיירי דהא מולאו אחד הוא דילפינן מרוביהו.

פרק שנים ועשרים

והנה ראיתי בזמני המלות להנאון מהר"ם חאגיז במלוה תכ"ו שכתב ח"ל: שלא לחמול על שבעה עממין האלו ולא ליפוח ולספר בשבח וכן שום דבר ממה שמיחד להם שנאמר ולא תחנם עכ"ל. הרי ס"ל דלאו דלא תחנם שבעה אומות דוקא נאמרה וכן י"ם לדקדק משלשן הרמב"ם בפ"ה מהלכות ע"ז ה"א ח"ל: אין כוונתן ברית לשבעה עממין כדי שיעשה עממן שלום ויניח אותם לעבוד עכו"ם שנאמר לא תכרות להם ברית אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו ואסור לרחם עליהם שנא' ולא תחנם ע"ש. ומדכתב ואסור לרחם עליהם היינו על שבעה עמים שמדבר מהם בתחלה והביא עליהם ראייה מקרא דלא תחנם הרי ס"ל דלא תחנם שבעה עמים הוא ומ"ש הרמב"ם לזכירה דאסור לרחם עליהם מקרא דלא תחנם שלא נזכר בשום מקום דרשה זאת איכא למימר דס"ל דפשטא דקרא דלא תחנם הוא ח"ל דאעפ"י דדרשינן מהמקרא שלש דרשות אחרות מ"מ אין מקרא יולא מידי פשוטו וכדכתב הסמ"ג בנזולות ל"ת מ"ח ח"ל: ועיקר פשוטו לא תרחם עליהם אלא תהרגם ומדבר בשבע האומות האמורי והכנעני וגו' עכ"ל. ועיין לקמן בפכ"ג מ"ש בזה ולש"ז בלא תחנם נכלל כפשוטו של מקרא חייב שמחויב להרג את השבע אומות א"כ בעינן לחימר דחייב זה לאו בכל פעם שזה דבשעת מלחמה מחויב להרג אותם ולהורידן עד צבאר שחם ואם לא עשה כן הרי הוא עובר בשני לאוין בלא תחי' כל נשמה ובלא תחנם ושלא בשעת מלחמה מחויב לקיים הלאו דלא תחנם עכ"פ לענין אם ראה מהם אויב או טובע בנהר לא יעלנו (ולקמן נבאר ענין זה בעיה"ת בצופן אחר) ולפי זה דברי הלחם משנה שכתב (שס) ח"ל: ומ"ש אם ראה אדם עכו"ם לא מעלין היינו בזמן הזה ואין ידנו תקיפה ולפיכך לא מעלין ולא מורידין ע"ש. הא כיון דמוכח דמיירי שבעה אומות ובזמן הזה

העיקר איסור על ישראל מה לריכז לקבלתם הלא בלא"ה ישראל לא יקבלו אותם מחמת איסור המוטל עליהם אלא ודאי דאין האיסור על ישראל אלא אם ירצו לקבל אותם בלא קבלתם מקבלים והיו מעבד בהנאי השלום אלא כשלא ירצו בני ישראל לעשות עמהן שלום וכשמקבלים עליהם השבע מלות ומס ועבדות מחויבים בני ישראל לעשות עמהם שלום ולא יהרג אותם וכשלא ירצו השבע אומות לקבל עליהן מס ועבדות או הרשות ביד ישראל למחול אותם מעבדות ומס, אך לפי מה שכתב מהרש"א בגיטין (מ"ג) על דברי החוס' ד"ה כיון דאפילו כשקבלו כל דבר אין ישראל מחויבים לעשות שלום עמהן ע"ש. ומדברי הר"ן בחידושו לגיטין (סג) מבואר דדוקא בנשבעים לא היו מחויבים לעשות שלום מפני שמחלה לא רצו להשלים יין ע"ש. לא יתכן לומר כן ד"כ למה הרריכה התורה כלל לקבלת המס והעבדות ממ"ג אם רוצין לעשות עמהם שלום ולמחול על מס ועבדות הרשות בידן ואם אין רוצים לעשות שלום ה"ג אחר קבלת המס והעבדות נמי אינם מחויבים לעשות שלום עמהם ורשות בידן להרוג אותם כשירצו. ועוד אם נימא דמחויבים השבע אומות לקבל עליהם המס ועבדות ממילא אסורים למחול אותם מטעם איסור לאו דלא תחנם לא תקן להם מתנת תחנם ואם איבא איסור לא כשקבל עליו שבע מלות לבד נבאר לקמן) ועוד מדכתב הרמב"ם (סג) בה"ב וז"ל: ויש למלך להניח עמהם שיקח חלי ממונס או הקרקעות ויניח כל המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיהנה עכ"ל. משמע דדוקא בענין ממונס ת"ל. בתנאו אבל בענין אחר לא אפשר בתנאי ובמחילה ואפילו במונס משמע דאין לו רשות להטות ולמחול איהם לגמרי. ועוד הא דקבלת מס ועבדות לחוד לא מהני אלא להראב"ד אבל הרמב"ם ס"ל דבעינן תרוייהו קבלת מס ועבדות וקבלת המלות ביחד, ועיין ברבב"ן פ"ו מה' מלכים ה"א והא בקבלה שלא לעבוד ע"ז לחוד לא מהני אלא בענין קבלת כל השבע מלות כדאיתא בע"ז (ס"ד): מחלוקת דר"מ וחכמים בזה וק"ל כחכמים דס"ל דלא סגי בקבלה שלא לעבוד ע"ז לחוד אלא קבלת כל השבע מלות וכן פסק הרמב"ם בפ"ח מה' מלכים

דלא תחיה כל נשמה ולא גם בצ"ש דהחכם משום דהעשה אינו עובר אלא כשבידו להחרם כולם לגמרי דאינו נשאר אחד מהן ונודמן בידו להרגו ולא הרגו או עובר בלאו דלא תחי' ובעשה דהחרם החרים דאם הרג אתה האחד אז ה' חרמו אותם מה שאין כן שעדיין יש מהם הרבה אלא שגודמן לידו להרג אחד מהן דאפילו אם הרג אותו אינו מקיים העשה דתחרים עדיין נשאר הרבה מהן הילכך אם לא הרג אותו אינו עובר אלא בלאו דלא תחי' לבד. אך החיובך לא ס"ל הכי דכתב במלוה תכ"ה וז"ל: והבן זה העיקר והחוק בו ועובד ע"ז ובא לידו אחד מהם ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו בטל עשה זה מלבד שעבר על לאו שנאמר עליהם לא תחי' כל נשמה ע"ש. וכן ס"ל הרמב"ן בפ"י על החומש פ' שופטים על פסוק כי תקרב ע"ש. אך לריכז להבין דברי הרמב"ם שכתב בפ"י מה' ע"ז ה"א אין כוונתו ברית לשבעה עממין כדי שבעה עמהן שלום כי אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו. משמע דאם חוזרים מעבודתם לבד שוב אין חייבין להרגו הוא בפ"ו מה' מלכים ה"א כתב דהנאי השלום הוא שמחויבים לקבל על עצמם כל השבע מלות שלטו בני נח וקבלו עליהם העבדות והמס ואם חסר אחת מהן אין עושין עמהם שלום ומחייבין להרוג אותן א"כ מאי מהני ומה יספיק לו בחזרתם מעבודתם לבד הא בשעת מלחמה מיירי התם כדכתב הלחם משנה (סג). ועל קבלת מס ועבדות איבא לכאורה לומר דכיון דהם אינם דברים הנוגעים בין אדם למקום אלא לתועלת ישראל הוא והילכך אפשר לומר דאם מחלו ישראל אותם מותרים להשלים אהם אפילו בלא קבלת המס והעבדות דהא הרמב"ם מפרש שם מההיא עבדות שיקבלו הם שיהיו נכדים ושלום למטה ולא ידמו ראש בישראל אלא יהיו כבזים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר והמס שיקבלו שיהיו מוכנים לעבודה המלך בגופם וממונס כגון בנין החומות ויחוק המלוכות ובנין ארמון המלך וכיוצא בו ע"ש. וכ"ז הוא רק לתועלת העם ישראל שיהי' לראש והם יהי' לזנב והעיקר שהם לריכז לקבל על עצמם להיות שפלים ונכדים וכבזים תחת יד ישראל אבל העם הישראל אם מוחלים אותם ע"ז אינו מעבד את השלום אם ירצו בני ישראל דאם

ועל המהרש"ל באמת נ"ע מאי דוחקיה ליה לכתוב דהסמ"ג מיירי כשאין ידוע תקיפה הא הסמ"ג מלות עשה ק"ח כחז כלשון הרמב"ם לענין הגבועים ומבואר מדבריו דס"ל דלא תכרות להם ברית מיירי בזמן שידעו תקיפה ולהראב"ד דס"ל (שם) בפ"ו מה' מלכים דאין מקבלים אותם אלא עד שלא עברו את הירדן אבל אחר שעברו את הירדן אין מקבלים אותם ע"ש. ועיין בהוס' גיעין (מ"ו.) תר"ה כיון וכן ס"ל להראב"ם בפ' חקת ע"ש. בלא"ה לא תקשה קושי' היראים דאיכא למימר דקרא דלא תח' מיירי קודם שעברו ישראל את הירדן דלמה תהווה לישראל שאם לא יעלימו אדם לא תח' כל נשמה אבל אם השלימו את ישראל מותר אחר להחיותם אבל כשעברו את הירדן אי אהת מותר להשלים אדם ועליהם. נאמר לא תכרות להם ברית כשום אופן שקבלתם וחזרתן לתשובה אינו אלא מחמת יראה עושין ולא היו קבלה נמורה אבל הרמב"ם דלא ס"ל הכי בעינין לתרן כג"ל עוד איכא למימר דס"ל כמ"ש הרשב"ם בפ"י על חומש בפ' שופטים על הפסוק דלא תח' וז"ל: אבל אם יבואו אליך מדעתם להיות עבדיך קודם שתלך עליהם כמו הגבועים יכול אהת להחיותם עכ"ל. וכן כתבו התוס' בגיעין (מ"ו.) ד"ה כיון ע"ש. הילכך התיי שפיר דלא כחז הרמב"ם בגבועים דעברו גם בלא תח' דבאמת עפ"י הדין היו מתירים להחיותם כדכתב הרשב"ם משום דבאו מדעתם להיות עבדים לישראל אבג עכ"פ לכתוב עמהם ברית אסור הוא ועברו על לא תכרות להם ברית וממילא מתורן קושי' היראים אך לפי"ז לריכין להבין מאי מקשי' הרמב"ם בפ"ו מה' מלכים (שם): אם כן מפני מה הערימו יושבי גבעון לפי ששלה להם בכלל ולא קבלו ולא ידעו משפט ישראל ודימו ששוב אין פותחין להם לשלום ע"ש. ל"ל טעם זה לימא טעם פשוט דעפ"י הדין הו"ל להערים משום דיראו דאעפ"י ריש להם להחיותם לכשירלו מפני שאלו מדעתם אבל כריתת ברית אסור להם ענין זה נבאר לקמן בעזרתו ומ"ש המהרש"א בגיעין על דברי התוס' מ"ו ד"ה כיון וז"ל: וי"ל דע"כ באין רובים להשלים כתיב לא תחיה כו' עכ"ל. ומיהו לא היו ישראל מזונין להשלים עמהם ולכך הולרכו להערים לומר מארך רחוקה באנו

ה"ע וז"ל: וכן עיר שהשלימה אין כורתין להן ברית עד שיכפרו בע"ו ויאבדו את כל מקומוניה ויקבלו שאר המלות שנגטו בני נח שכל עכו"ם שלא קבל מלות שנגטו בני נח הורגין אותו אם ישנו תחה ידעו עכ"ל א"כ מאי מהני חס חזרו מעבודתם? ולהיראים סו' ש"ד שכתב וז"ל: לא תכרות להם ולא להיחס ברית פי' ברית אל הצניחם להשבע להם שלא להשחיתם מקרא זה מדבר בשעה שאינם מסורין בידך דאי בשעה שמסורים בידך הוהררו בלא תח' כל נשמה ולא הווקא לכתוב להחיות על הכרות אלא בשעה שאינם מסורים בידך ע"ש. וכן כתב מהרש"ל בהגהותיו על הסמ"ג מלות ל"ה מ"ו ד"ה שנאמר אל תכרות כו' וז"ל: ומיירי כשאין ידעו תקיפה עליהם ע"ש. והיינו כהיראים א"כ תקשה על הלחם משנה שכתב בפ"ו מה' עבודה זרה וז"ל: נראה דזה איירי כשידעו תקיפה ואנו עושין מלחמה ע"ש. משמע דס"ל דלא תכרות להם ברית מיירי דוקא כשידעו תקיפה דלא כהיראים ומהרש"ל אך הרמב"ם בפ"ו מה' מלכים ה"ה כתב וז"ל: ולמה קשה הדבר לגשיאים וראו להכותם לפי חרב בולג השבעים מפני שכרתו להם ברית והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית אלא ה"י דינם שיהיו למם עבדים ע"ש. הרי ס"ל בהדיא דלאו דלא תכרות הוא אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה וקושי' היראים הג"ל איכא לתרן עפ"י מה שיש עוד לדרקק בדברי הרמב"ם מפני מה לא כתב ביושבי גבעון שקשה הדבר לגשיאים אלא מפני שכרתו להם ברית והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא כחז דעברו גם בלא תח' כל נשמה? ולכן נראה לומר דלאו דלא תח' אינו עובר אלא כשהעבור השעה שיהיו בידו להכרו וכו' בידיו להרגו ולא הרג אבל כשעומדן לידו ולא הרג ועדיין לא עבר הזמן אינו עובר על הלאו כדאמר ר"י במכות (ט"ו:) דאינו חייב מלקות אלא אם בעלו וכדפסק הרמב"ם בפט"ו דהלכות סנהדרין ה"ו ע"ש. ולפי"ז בגבועים דבעמוד והרגו אותם קאי עדיין ולא עברו על לאו זה הילכך שפיר כתב דלא עברו אלא על כריתת ברית דלאו זה עברו חקף ומיד שכרתו עמהם ברית ולפי"ז יתורן קושי' היראים דמשכחת לה דמשום לא תח' לא עבר ולפי"ז שפיר כתב הלחם משנה בפ"ו דע"ו דמיירי התם בזמן שידעו תקיפה

שאו שלימו עממן יומר של יחשו להם עכ"ל.
 ולפי הכל אין לריבין לרחוק בזה דאיכא למימר
 עמימם הכ"ל ועל דברי התוס' דשם בלא"ה אין
 לריבין לטעמו דהא התוס' דשם ס"ל כהראב"ד
 דלאחר שסבטנו לארץ ישראל לא היו יכולין
 להשלים והם עושים שלום עממן עוברים בלאו
 דלא תכרות להם ברית דכתבו ח"ל: גבטנוים
 השלימו שנאמר וכי השלימו וישגי גבטון את
 ישראל שלשים ואחר מלאכים עשו מלחמה ונפלו
 היינו קודם שצברו את הירדן דקראמר עד שלא
 יבטו לארץ אבל משנכסבו משמע שלא היו
 יכולין להשלים ולכך הוצרכו להערים ולומר
 מארץ רחוקה באנו ע"ש. הרי התוס' עלמו
 כתבו טעם בפירוש שהיו לריבין להערים משום
 שלאחר כניסתן לא"י לא היו יכולין להשלים וכן
 מהר"ם מלובלין שכתב שם על דברי התוספות
 הכל ח"ל: והא דהצריכו להערים ולומר מארץ
 רחוקה באנו ל"ל דהם לא היו יודעים האמת
 והיו יראים דשמא בכל ענין נלטו לא תח"י כל
 גשמה ולכך הוצרכו להערים ע"ש. ולפי מ"ש
 התוס' עממה לא היו להם שום טעות אלא
 משום דע"י הדין לא היו יכולין הישראלים
 להשלים עומם ומשום זה הצריכו להערים. עוד
 איכא לתרץ קושי' היראים דלא תח"י אינו עובר
 אלא בשעת מלחמה אבל שלא בשעת מלחמה
 אינו עובר אבל לאו דלא תכרות להם ברית
 עובר אפי' שלא בשעת מלחמה דהרמב"ן בפ'
 סופטים על פסוק כי תקרב משיג על רש"י
 שכתב דפ' דכי תקרב מיירי במלחמת הרשות
 והוא מוכיח שחייב לקרא לשלום אפי' לשבעה
 עממין שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך
 האמורי ולא היה עובר על עשה ול"ת שבפ'
 החרם תחייבם ולא תח"י כל גשמה ע"ש. ולפי
 זה צעיק למימר דס"ל דהעשה דהחרם והל"ת
 דלא תח"י איכא אפי' שלא בשעת מלחמה דאם
 לא כן ליכא הוכחה ממשא כלל דלאו לא היה
 בשעת מלחמה אבל היראים' על חומש ס"ל
 דלאו דלא תח"י והעשה דהחרם אינו עובר אלא
 בשעת מלחמה אבל שלא בשעת מלחמה אינו
 עובר כלל ומשיג על הרמב"ן וכתב דקרא
 דהחרם ולא תח"י מיירי דוקא בשעת מלחמה
 כדכתב כי תקרב אל עיר להלחם עליה וגו'
 לא תח"י כל גשמה כי החרם תחייבם וממשה
 אין רא' דסיחון שלא הייתה דעתם להלחם עמו

עכשו וגם לא בקשו מהם עתה אלא לתת
 להם דרך לעבור בצבד אין זה קפידא כלל
 ע"ש. הרי ס"ל בהירא דשלא בשעת מלחמה
 אינו עובר בלא תח"י ולא בשעת דהחרם
 תחייבם אבל הלאו דלא תכרות להם ברית
 עובר אפילו שלא בשעת מלחמה (ועיין בתוס'
 ע"ז (כ). ד"ה דאמר שכתבו בהירא הכי) והילכך
 הרמב"ם בפ"י דע"ז דמ"יירי שם בלאו דלא
 תכרות א"כ אפילו שלא בשעת מלחמה הוא
 אלא בזמן שידעו תקיפה הילכך שפיר כתב שם
 הלחם משנה דמ"יירי בזמן שידעו תקיפה ואפילו
 שלא בשעת מלחמה אלא שאזנתו עושים עממם
 מלחמות מועלתינו. והא דאמרין במסכת
 סופרים פט"ו י. כשר שבטנו"ם הרגו וכתיב
 התוס' בפ"ו (כ"ו) ד"ה ולא דצירוטלמי
 דקידושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה ומביא
 רא' מלוקח שם מאות רכב בחור ומידין היו
 מוהירא את דבר ה' ע"ש. א"כ הא בשעת מלחמה
 לאו דוקא משבעה עממין מלוים בלא תח"י
 כל גשמה אלא אפילו בשאר חומות בני הרג
 וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה' רולח ה"א ועיין
 בכסף משנה שם ולמה נותה התורה בלא תח"י
 כל גשמה דוקא בשבעה עממם איכא למימר
 דהחילוק הוא לענין אשה וקטן דבשבעה עממין
 ועמלק שלא השלימו אין מניחין מהם גשמה
 אפילו גסים ועף ובשאר חומות אין הורגין אשה
 ולא קטן כדכתב הרמב"ם בהלכות מלכים פ"ו
 ה"ד ע"ש. והנה הרמב"ם כתב בספר המלות
 מזה מ"ע ח"ל: שהוצרכו שלא להחיות איש
 מו' עממין כדי שלא יתיחדו עם בני אדם ויסתם
 לעבוד כוכבים והוא אמרו לא תח"י כל גשמה
 ע"ש. משמע דס"ל דבכל זמן חל על עם ישראל
 להרג אותם ולא תח"י כל גשמה משבעה עממין
 אפילו שלא בשעת מלחמה וכן מביאכ מדברי
 החינוך במזהו תכ"ה ע"ש. וכן מביא מדברי
 התוס' גיטין (מ"ו) ד"ה כיון ע"ש. ובחדושי
 הר"ן. וכן יש להוכיח מדברי הגמרא' (דטועה ג)
 דאיחא שם ח"ל: מ"ט לר' ישמעאל היירי דכתיב
 לא תח"י כל גשמה אינעריך נמי למיכתב לעולם
 בהם תעבדו למשרי אחר מכל החומות שבא
 על הכנענים והוליד ממנה בן שאתה ראשי
 לקטונו ע"ש. ואם איחא דלאו דלא תח"י ליכא
 אלא בשעת מלחמה א"כ תקשה ל"ל קרא לעולם
 בהם תעבדו לר' ישמעאל מ"ז: אם בשעת

מלחמה הא אפילו שאר עממין נמי מלווין להרנס,
 ואם שלא בשעת מלחמה הא אפילו של שבעה
 עיומין נמי ליכא משום לא תח' ודוחק לומר
 דקרא בעינן לשעת מלחמה ולענין נשים דהא
 הגמ' אמרה דלויטריך למכתוב לעולם בהם
 תעבדו למשרי אחד מכל האומות שבה על
 הכנענית והלודי מומה "בן" שאתה רשאי לקטותו
 ע"כ. וכן הביא בלשון זה שם בצ"ריתא ע"ש.
 משמע דקרא מהיר לקטות זכרים מהם ובשעת
 מלחמה נהרגים אפילו משאר אומות. ועוד אם
 בשעת מלחמה היירי למה אמרה הגמ' שאתה
 רשאי לקטותו הא בשעת מלחמה אין לריכין
 לקניית הא קונה הוא כבייבוס לחוד. אך קשה
 ל"ל קרא דלעולם בהם תעבדו להחיר אחד
 מכל האומות שבה על הכנענית הא אפילו
 באחד משבעה עממין נמי ה"ל להחיר דהא
 כיון שנעשה עבד נחייב בכל מיני מלות
 שהתשה נחייבת והו' כישראל גימור לענין שחיטה
 דשחיטתו כשרה אפילו אינו משוחרר (עיין ב"ד
 סי' א' ועיין ב"ש"ך סי' ק"ב) ומגפו איני אוסר
 (עיין ב"ד סי' ק"ד סי' ק"ג) ולאפילו בלקחו
 משכ"ס ומחייב לגמול ולקבל עליו עול המלות
 שהעבד חייב בהן והעפ"י דאם לקחו על זנות
 שלא למולו מותר לקיימו כדחיתא ביבמות (מ"ח):
 ובדמ"ב סי' פ"ה מה' עבדים ה"ב ע"ש. ובש"ע
 י"ד סי' רמ"ו סי' ק"ד ע"ש. הא כתב הרמב"ם
 בפ"ה מה' מילה ה"ו וז"ל: ובלבד שיקבל עליו
 שבע מלות שגמטו בני נח ויה' כגד תושב אבל
 אם לא קיבל עליו שבע מלות יהרג מיד ע"ש.
 ובפ"ד מה' איסורי איזה ה"ט ובש"ע י"ד (שם
 סי' ק"ג) דמוטבילין אותו כגד ומודיעין אותו
 כשהוא צמים עיקרי הדת ומקלת מלות קלות
 ומחורות וענשן ושכחן ע"ש. א"כ הו' ליכא איסור
 דלא תח' כל גמתי דהא איתא בספרי פ'
 שיפטים: למען אשר לא ילמדו אהכם לעשות
 מלמד שאם עושין תשובה אין נהרגין ע"ש.
 והביאו החוס' במוטה (ל"ה): דה' לרבות ע"ש.
 ובשלחא לר"ם' שכתב שם דבמד' א"י ח"ן
 מקבלין שמחמה יראה עושין אחי שפיר אבל שיפת
 החוס' אינו כן וכן שיפת הרמב"ם כדנבחר לקמן
 בעיה"ת תקשה כנ"ל. ואיכא למימר דלפי מ"ש
 הרמב"ם בפ"ו מה' מלכים ה"א וז"ל: אם השלימו
 וקבלו שבע מלות וכו' או שקבלו העבדות ולא
 קבלו מהם אין שומעין להם עד שיקבלו שניהם

ע"ש. הרי כתב בהדיא דקבלת אחת מן לא
 מהני אלא בעינן דיקבל כל תנאי השלום קבלת
 מלות ומס ועבדות ובקבלת אחת מן עושין עמהם
 מלחמה ועיין ברדב"ז שם וכדכתבתי לעיל ומשמע
 התם דקבלת העבדות בעינן שיה' לכל ישראל
 דוקא ולא לאיש פרטי וכן קבלת המס ע"ש. וא"כ
 במה שמקבל המלות וקבלת העבדות להיות
 עבד דכולה ביה, אבל כיון דהעבדות אינו אלא
 לאיש פרטי לא לכלל ישראל לא נקרא בזה
 קבלת מוס ועבדות. אמנם משמע דהרמב"ם ס"ל
 דלא בעינן קבלת מוס ועבדות עה קבלת המלות
 רק בשעת מלחמה משא"כ שלא בשעת מלחמה
 בקבלת המלות סגי מדכתב הרמב"ם בפ"ו מה'
 ע"ז ה"א: אין כורתין כו' אלא יחזרו מעבודתם
 או יתנו וכתבו לעיל. דמייירי שלא בשעת
 מלחמה דהו' ליכא איסור דלא תח' ואיכא איסור
 משום לא תכרות להם ברית ואפילו אם נימא
 דלאו דלא תח' איכא אפילו שלא בשעת מלחמה
 כהרמב"ן וכמו שכתבתי מדברי הרמב"ם והסנין
 והחוס' מהגמ' דסוטה איכא למימר דמה
 שכתב הרמב"ם בפ"ו דע"ז ב"איסור בריתא ברית
 מייירי כהאופנים אחרים שכתבתי לעיל אבל
 עכ"פ מדכתב יחזרו מעבודתם או יתנו משמע
 דנחזרה מעבודתם סגי ובפ"ו מה' מלכים כתב
 דתנאי השלום היינו קבלת שבע מלות ומס
 ועבדות ולא סגי בחדא כדקשהתי לעיל איכא
 למימר הטעם משום דמייירי שלא בשעת מלחמה
 וס"ל דהא דבעינן קבלת מלות ומס ועבדות היינו
 דוקא בשעת מלחמה דכתיב מייירי התם בפ"ו
 מה' מלכים אבל שלא בשעת מלחמה סגי
 בקבלת המלות לבד ומ"ש יחזרו מעבודתם לאו
 דוקא וה"ה כל השבע מלות כדנבחר לקמן אלא
 דהעיקר אחא לאשפוקי דקבלת מוס ועבדות לא
 בעינן שלא בשעת מלחמה אפילו בזמן שדיעו
 תקיפה ואיכא למימר דאפילו שלא בשעת
 מלחמה לא מהני קבלת מלות לבד אלא
 כשמקבל בפירוש ובדלוגו הכוז ועיקר מחשבתו
 היה בלא שום פניה אחרת משא"כ כשעיקר
 קבלתו ה"י שלא לשם קבלת מלות לחוד
 אלא לעובתו שיה' לו פרנסה או אין קבלתו
 קבלה וכדכתב הרמב"ם בפ"ו מה' מלכים ה"א
 וז"ל אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה
 גר תושב ואינו מחסדי' אומות העולם ולא
 נוחמיהם עכ"ל. והילכך י"ד לוקח את אחד

משבעה עממין לעבד ונחתיב המלות המורה
 כאשה מ"מ חין לו דין גר תושב לענין לא תחי'
 כל נשמה וכיוצא בהן משום דקבלתו לא הו'
 לטובת הנירות אלא לטובת עצמו כדי שיה' לו
 פריסה נמכר לעבד ויקבל שכר הילכך חין
 קבלתו קבלה שלא יהי' בכלל לא תחי' ועיין
 בפנ"י לגיטין בסוגיא דלא תסגיר דהרגיש קלת
 בזה ע"ש. עוד חיוב למימר כיון דשבעת קיין
 עדיין לא נתייב במלות וכו' מחויב מיתה
 משום לא תחי' שבעת קיין הילכך אסור
 לקנות משבעה עממין לעבד. וחין לומר
 עממא משום דבעינן שיקבלו לפני ג' חברים
 כדאייתא בפ"י (ס"ד:) ו"ל: חיובו גר תושב כל
 שריבל בפני ג' חברים שלא לעבוד ע"ו ומסתמא
 גם החכמים דפליגי אר"מ וחמרו דבעינן שיקבל
 זו מלות ס"ל דהקבלה יהי' דוקא לפני ג' חברים
 מדפריך התם (ס"ה.) להב יהודה דשדר ליה
 קורבנא לאבדורגא ביום חידם משום דידע ביה
 דלא פליג ע"א מהא דתניא חיובו גר תושב כל
 שקיבל עליו בפני ג"ח ע"ש. והילכך לא מהני
 קבלת המלות מהעבד דכיון דאית בפני ג"ח מהא
 דשבעת קבלת המלות וטבילת העבד בפני ג"ח הוא
 כמו בגר כדמשמע מלשון הפוסקים ואעפ"י
 דלהלכה פסק הרמב"ם בפ"ד מה' איסורי ביאה
 ה"ז ו"ל: חיובו גר תושב זה ערו"ס שקבל עליו
 שלא יעבוד ערו"ס ע"ש. ולא הזכיר דבעינן
 שיקבל בפני ג"ח ובפ"ד דע"ו מנזחר מדברי הכ"מ
 דלא בעינן שיקבל בפני שלשה חברים ע"ש.
 חמנ"ס בפ"ח מה' מלקים ה"י כתב בהדיא
 דלריך לקבל בפני שלשה חברים עיין סס. ועיין
 בכ"מ פ"ח מה' מ"א ה"ו והר"ן בחידושו
 לגיטין (סס) שכתב דבנשבעים כיון שלא קבלו
 עליהם משום ועבדו אלא בדין כרתו עמהם
 חין זו השלמה ע"ש. והנשבעים שהשלימו עמהם
 לא ה"י בשעת מלחמה ואעפ"כ מזריכין לקבל
 מהם ועבדו. ועוד גם הרמב"ם שכתב פ"ו מה'
 מלקים בה"ה ולמה קשה הדבר לנשיאים כו'
 נמי משמע דס"ל דעיקר מה שראוי להסותם היו
 מפני שהעשוי ישראל ובשבילם עברו על לאו דלא
 תכרות להם בדין יאעפי' דכבר קבלו לחזור
 מעבודתם כדנבאר לקמן וכדמתיב ביהושע בהדיא
 וסיימו משום דלא קבלו עליהם למעט ועבדות
 אעפ"י דלא היו בשעת מלחמה איכא למימר
 דכיון דשלשה פרסעויות שלח יאושע לארץ ישראל

עד שלא נכנס לארץ חיי שהיו דולה לפנות
 יפנה להשלים ישלים לעשות מלחמה יעשה
 מלחמה נרגשי פנה והלך לאפריקה ובשנים
 השלימו שלשים ואחד מלכים עשו מלחמה
 ונפלו כדאייתא בירושלמי פ"ו דשביעית ומשמע
 דקידם ה"י המעשה דשלשים ואחד עשו מלחמה
 ואח"כ השלימו יושבי גבעון עם ישראל שלא
 בשעת מלחמה מ"מ הנזכרו לקבל גם מהם
 ועבדות משום כיון דבהחלה בזמן שהחילו ישראל
 להכין למלחמה קראו ישראל לשלום ואז לא
 השלימו וגם אח"כ נחשב שהשלוש שעשו כשבעת
 מלחמה הוא ועוד כל זמן שלא נחו ישראל
 ממלחמות ועדיין ידם נטויה במלחמה מזה
 ה"י כשעת מלחמה יחשב דכל זמן שלא נכנסו לא"י
 עמרו כל ישראל באמצע המלחמה ולא גמרו אותה
 אבל לאחר שנכנסו לארץ ישראל וכבר הפסיקו
 מלעשות מלחמות לגמרי וגודמן לידו אחד משבעת
 עממין אז לא בעינן שיקבל על עצמו מהם
 ועבדות אלא קבלת שבט מזה לזה ומ"ש
 שיחזרו מעבודתם לאו דוקא אלא ה"ה דחמריב
 לקבל עליו כל השבט מזה וכדאייתא בגמרא'
 דגיטין (מ"ה.) ו"ל: דתניא לא ישבו בארץ
 פן יחטיאו אותך לי וגו' יכול בעינ"ס שקיבל
 עליו שלא לעבוד ע"ו הכתוב מדבר ע"ש. והא
 בענין הללו דלא ישבו כתב הרמב"ם בפ"י
 מה' ע"ז בהדיא דלריך לקבל כל השבט מזה
 וכן הרמב"ם בעלמו כתב בפ"ד דהא"ב ה"ז
 ו"ל: חיובו גר תושב זה ערו"ס שקבל עליו
 שלא יעבוד כו"ס כו' לפי שזוהר לנו להוסיבו
 בינינו בארץ ישראל ע"ש. אלא ודאי דהעיקר
 מהן קא תשיב' ולפ"י כיון דהא דהא דע"ו
 מיירי דוקא בשבע מלות כדכתב בהדיא א"כ
 ע"כ מ"ש אח"כ בה"ז חין מוכרין להם בתים
 ויזרות בארץ ישראל נמי מיירי כשבעת עממין
 דהא אדלעיל קאי התם, ולכן שכתב פ"י על
 שבעה עממין דבזה עסק בה"א ולא הפסיקו
 בענין אחר הרי מציאה לכאורה דלא תמוס
 ליהא אלא בשבעה עממין.

פרק שלשה ועשרים

אונס הסמ"ג ל"ה מה"מ כתב ו"ל: שלא
 ליתן לעבד"ס חטויה בקרקע ארץ
 ישראל שנאמר לא תמס ומטעם זה שינו בע"ו

(כ"ח) אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל ע"ש. הרי ס"ל דאיסור לתת להם חגיגה בקרקע ארץ ישראל היינו אפילו בשאר אומות כדמסיק התוס' ואם כן מדבר באותם שלא נקטונו עליהם להורגם ע"ש. וגם ע"כ ס"ל דעיקר הלואי דלא תחנם לענין חגיגה בקרקע הוא ואיכא למימר דגם לוקין עליו ולענין חגיגה בקרקע לא הוי לאו שבכללות משום דלענין חגיגה בקרקע הו"ל כמו שכתוב בתורה משורש וטעמו איכא למימר דס"ל כדכתב הר"ן בע"ז (כ"א) וז"ל: דריש תחנם מלאן חנה כלומר לא תתן להם שום קביעות ע"ש. והילכך הוי עיקר הלואי לענין חגיגה בקרקע ולכן במנין המנות ל"ת דלא תחנם מתחיל לדבר מענין איסור חגיגה בקרקע ושאר הדרשות דהיינו לענין חן ומתנת חנם אינו אלא ממשמעות ומ"ש: ועיקר פשוטו לא תרחם עליהם אלא תהרגם ומדרב דשבע האומות האמורי והכנעני וגו' כוונתו דשפטו של מקרא הוא כך משום דלאו דלא תחנם כתיב ב' דמדבר משבע אומות דכתיב ב' ואחמקן ז' כי יביאך וגו' וגשל וגו' שבעה גויים רבים ועלומים ממך: ותחנם גו' ולא תחנם. הרי פשוטו של מקרא שבע אומות הוא דכתיב אבל הדרשה אינו כן אלא בכל האומות מיירי קרא כדנבאר לקמן. וע"כ גם דעת הרמב"ם כן הוא ואי אפשר בל"ה וגם מ"ש בפי" מה' ע"ז בכל הפרק אפילו בה"א לענין כריתת ברית נמי לאו שבע אומות דוקא מיירי התם דאל"כ תקשה מ"ש ס' בה"א וז"ל: לפיכך אם ראה כו' דמשמע דרין אין מעלין ואין מורידין דוקא בשבע אומות הוא ובאמת אינו כן בדאימת בגמרא דע"ז (כ"ו) ע"ש. והרמב"ם בפ"ד מה' רולח ה"א כתב וז"ל: אבל עובדי כוכבים שאין בנינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכו' ולא בה אין מסבבים לכן המיתה ואיסור להגלין אם נעו למות עון שראה אחת מהן שגפלו לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמוד על דסרעך ואין זה רעך עכ"ל ועיין בתוס' ע"ז (ס"ד): ד"ה איזהו ולפי"ז ע"כ בכל שאר האומות הדין כך הוא משום דעכ"פ לאו דקתן הוא ואפילו אם נתתן זה דאיכא למימר דקתן דלא עבר והעלה מן הבור את אחד משבעה עממין עובר גם בלאו דלא תחנם מש"כ בשאר עממין אינו עובר אלא בשעה דרעך דהו"ל לאו הבא מכלל

עשה עכ"פ תקשה ז"ש בה"ב: מאכן אחא למד שאסור לרפאות עכו"ם אפילו בשכר ע"ש. ואם ניוא דבכל הפרק (ער ה"ו) מיירי דוקא בשבעה עממין א"כ בעינן למימר דאיסור ריפוי עכו"ם אסור ג"כ דוקא לשבעה עממין ובאמת אינו כן דהא חגי רבי איבה בסנהדרין (כ"ו) ובע"ז (י"ג: ח"ו). דלא מעלין ולא מורידין ע"ש. והתם סתמא קתני ולא הזכיר בשבעה עממין כלל וכן פסק המחבר בש"ע י"ד ס"י קנ"ח סעיף א' ע"ש: ובזמן הזה כבר אבדו מן העולם דסמריי בלבד אותם (עיין בצרכות (כ"ח). ואעפ"י דאיכא מישוט הא כל דפריש מרובה פריש ואפילו אם הולכין אללו דהוי קבוע (עיין בבבבבות (ט"ו). ובקדושין (ע"ג) וכל קבוע כמחלה על מחלה דמי הא הוי קבוע שאינו ניכר (עיין בתוס' ב"מ (ו): ד"ה קצן ועיין בגיטין (ס"ד). תד"ה אסור ועיין בתוס' חולין (ל"ה). ד"ה הכא) אלא ודאי דבשאר אומות נמי אסור וטעמא שלא יסייע לעובדי כו"ם מפני שחיי ע"ש. והילכך אחי שפיר הא דאיחא במתניתין דע"ז (סס) טעמא דבה ישראל לא תיילד את העכו"ם מפני שמילדת בן לע"ז ע"ש. ואם ניוא דאיסור לרפאות את העכו"ם משום לא תחנם לא הו"ל לומר טעמא אחרת דמפני שמילדת בן לע"ז תיפוק ליה משום לא תחנם ואינו אלא מדרבנן דאם לא כן אפילו בשכר הו"ל לאיסור ולא היו מותרין איסור דאורייתא נושם איבה כדכתבו התוס' בע"ז (כ"ו). ד"ה סברי וז"ל: היכי שרינן משום איבה מילתא דאית בה איסורא דאורייתא ע"ש. אלא ודאי דאינו אלא מדרבנן מטעם הנ"ל ולפי זה איכא למימר דבשבעה עממין שפיר אסור לרפאות מה"ת משום לא תחנם דפשוטו של מקרא הוא דלא תרחם עליהם ובשאר עממין איסור לרפאות אינו אלא מדרבנן ולמדו חכמים מדאסרה תורה לרפאות בשבעה עממין כדי שלא לגדל בן מי שהוא תקלה לישראל ה"ה בשאר אומות אסור לרפאות כדי שלא יגדל בן עובד ע"ז ולא ישתדל בצריאותו כדי לסייע אותו שעבוד ע"ז ושאר עבדות שהוא מלווה אך עכ"פ יש לדקדק הא דאמרין במתניתין דבה ישראל לא תיילד את העכו"ם מפני שמייא"ל בן לע"ז ואוקמא הגמרא דמתניתין מ"ה בה"א אבל בשכר מותר משום איבה דהיינו תיפוק ליה דאסור משום לא תחנם לא התן ליה מתנת חנם? ואיכא

למימר דמתניתין אחיה כדבי מאיה דתס דתס משנה כר"מ דאמר (סס ב.) אחד גר ואחד נכרי בניהיה ובמכירה ע"ש. ולדידיה נחמת חס מותרין ליתן לעבד"ם ולפי זה נוכל להבין דברי המור כפי הבנת הכנה"ג ב"ד (ס"ו קי"ו) דפסק כר"מ. היינו משום דתס דתס משנה רע"ו (כ"ו.) אחיה כר"מ כנ"ל ולפי מה דק"ל כר"י איכא למימר דמתניתין אחיה אפילו כר"י אלא דמתניתין אחיה למימר דאפילו מין רשאה שאין דרך לקבל שטר בעדה ג"כ אבוד וכן במילתה מקום שמילדין בחסם דאינו נותן לו מירי כיון דבלה"ה אינם מוקבלים עליהם שטר דכנה"ג גבי מורה הנגלה מוזכרו מותר להנות כדאיתא בש"ע י"ד (ס"ו רכ"ה סעיף ד') וז"ל: ואם ח"ן דרך ליתן שטר לרופא יכול להפריחיו אפילו בידים ע"ש. ה"כ לענין איסור נחמת חס ועוד דכל היכא ששויין בן בחסם איכא משום דרבי שלום וכל היכא דאיכא משום דרבי שלום ליכא נחום לא תחנם כמו שפירשנין עניי נכרים עם עניי ישראל מפני דרבי שלום ולאן דוקא חס עניי ישראל ביהר אלא אפילו בלא עניי ישראל וכדכתב הב"ב ב"ד ס"ו קנ"א והביאו הס"ך ס"ק י"ט ע"ש. וכן כתב הגר"א סס ס"ק כ" ע"ש. וכן מובאר מדברי המחבר סס סכתב בסעיף י"ג וז"ל: מורה לפרנס ענייהם ולבקר חליהם ולקבור מתיהם ולהספידן ולתת אבליהם משום דרבי שלום עכ"ל. ולא כתב כנ"ל עם כמו דאיתא בבבליהא דניטין (ס"ה.) ע"ש. אלא ודאי דלא בעיין דוקא עם של ישראל ועיין בט"ו ס"ק ט' שהוכיח דלאו זמנה הוא אלא נחום דרבי שלום לאו איסור הוא אבל לא חיוב ולא זמנה הוא לפרנס או שאר דבר לעשות לעבד"ם נחום דרבי שלום אלא שהיה הוא וזוה אמרתו לבאר דברי הגמר' דב"מ (פ"ו.) וז"ל: כתב קמח וכתוב סלת ח"ר יחזק מוכרן שהאשה לרה עיניה באורחים ותר מן האיש עכ"ל. ובאמת אי אפשר לומר ששרה אמנו הולדקתה שתי עיניה לרה באורחים ובשביל לרה עיניה לא רתה לנולדות פקודה אברהם עד שהוא אמר סלת והיא אמרה קמח מניין הפחותה והגרועה במטה גדולה של הכנסת אורחים שהיא גדולה קבלתה פני השכינה אך לפי הג"ל אחי שפיר דהא אחיה בקידושין (ל"ב:) שחשד להם לערביים כדאיתא שם וז"ל; ושאל תאמרו במלאכי השרה דמנו לו לא נדמו לו אלא לערביים ע"ש. וכן

איתא ב"מ (פ"ו.) ע"ש. וא"כ יש להקשות לכאורה איך הכניס אותם בבית הא בעבד"ם איכא איסור דלא תחנם לעשות לו איזה טובה בחנם והוא קיים כל החובה אך ערס שנעשה אפילו עירובי הבשילין והלאו דלא תחנם צדאי חז"ל שלא לעבור ? ואיכא למימר עעמיא דה"ה מפני דס"ל דמפרשנין עניי עבד"ם עניי עם ישראל ואיכא איסור שסוס לא תחנם דלאו בחנם הוא הילכך הכניס אותם משום איזה ודברי שלום. אך באמת לפי דעתם שחשדו להם לערביים איסור הוא דליכא אבל זמנה ג"כ ליכא הילכך שרה אמנו כיון דלא הו' במקום מלוא קמח מסעודה אבל באמת חס הו' במקום מלוא ובפרט במלית הכנסת אורחים הו' מותרת על זה היתר טוב נחמת חביבות המלוא אך עכ"פ שפיר מוכיח ר' יחזק שהאשה לרה עיניה באורחים דא"כ אשכ"ן דלא הו' במקום מלוא מ"מ לא הו"ל לשנות מדברי בעלה שאמר סלת והיא נחמה קמח וזי לאו משום שהאשה לרה עיניה באורחים אבל עכ"פ על שרה אמנו ליכא שום זילותא משום דע"פ הדין היתה פעורה להכניס חותם ולהתכיל ולהסקות אפילו לפי ממשנתם שאשכ"ח המה אבל עכ"פ לערביים נדמו להם דליכא זמנה אבל איסור ג"כ ליכא והילכך בעיין לומר עעמיא במתניתין מפני שמילדת בן לע"ה אבל משום לא תחנם ליכא ובריינו שוחיה אחות אפילו רשאה איכא למימר דאפילו לר"י אבוד אפילו בשכני משום דאין מעלין ואין מורדין עיין בתום ע"ו (ב.) ד"ה ר"י ובתום (כ"ו.) ד"ה לא מעלין דהא איסור מה"מ הוא מלה תחנם ומרעך. עוד יש לדרקק מדברי הרמב"ם דס"ל דלא תחנם לאו בשפסע עממין דוקא מיירי קבא חלה אפילו בשאר אומות הוא דכתוב דהא כתב הרמב"ם בפ"י רע"ו ה"ד וז"ל: ואיסור ליתן להם מתנה חסם אבל נותן הוא לגר תושב שנאמר לגר אשר בשעריך תחנם והכלה או מוכר לגברי במירה ולא במתנה עכ"ל. והא לענין שלא ליתן להם נחמת חסם ילפינן מלה תחנם וכנה אבל נותן הוא לגר תושב. משמע דדוקא לגר תושב מותר אבל באינו גר אפילו של שאר אומות נמי אבוד ואין לומר דמיירי בגר תושב של שבעה עממין דהא יליף מוקיא דלגר אשר בשעריך וכו' וקרא מיירי בשאר אומות וכן מובאר מדברי הרמב"ם בה"ז וכו' פ"ג היא

הוא לר"מ ור"י הנקרא מלגר אשה בשערך
 אסור אבל בשבעה עממין לכ"ע. ור"י ור"מ
 עכ"פ מוכח דמ"ש הרמב"ם א"ר א"ר א"ר א"ר
 הו אפילו בשאר אומות כגון דליבור מסתמי
 בודאי אסור אפילו לשאר אומות דהא נקרא ליה
 מקרא דלגר אשר בשערך ואם איתא דליבור
 חנייה בקרקע ואיסור חן ז"ל מלא בשבעה
 עממין לא הוה כתב בחד הלכה דאסור מתנת
 חנם דחנייה וכן ביחד בסתמא ולא מפרש שום
 זילוק ביניהם אלא ודאי דאיסור חנייה אפילו
 בשאר אומות הוא. עוד כ"ל לומר דמ"ש הרמב"ם
 בה"א: ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם
 לפיך אדם ראה כו" ע"ש. הלימוד הזה לא
 מצינו בדברי חז"ל לכן בעינן למימר דרשה
 זאת אליבא דר"י היא ולפי מה שביארנו בפרכוס
 הקודמים נכתבה דמלשון לא תחנם איכא למילף
 שלם דרשות מהקריאה דקרינן תחנם בקמץ
 ילפינן לענין חנייה בקרקע והכתיבה דטובל
 לקראות חנם בחולם ילפינן לענין חן ומדלא
 כתיב לא תחנם בחולם מלא איכא למילף עוד
 דרשה אף לר"י איכא למדרש דרשה שדרשה
 הברייתא דשם לענין מתנת חנם דהא יליף ר"י
 מקרא אחרינא מלגר אשר בשערך הילכך הוכיח
 הרמב"ם דס"ל לר"י דהדרשה השלישית הוא לענין
 אין מעלין ואין מורדין ולעבור עליה בלאו דלא
 תחנם ע"י לא תרחם עליו כדמפרש הסמ"ג דהו
 פשוטו של מקרא ואיכא למימר דקוקין עליו
 מפני דלענין הלואו דלא תרחם עליו לא הו
 לאו שבכללות דהו עיקר ופשוטא דקרא הוא
 הכי ולעבור עליו בשעה דרעך כדכתב בפ"ד
 גיה' רוח וכן מלאהי להרמב"ם בתשובותיו ס'
 ס"ח סכת ג"כ דהא דק"ל דבעכו"ם אין מעלין
 ואין מורדין ילפינן ממה שאמר הכתוב ולא
 תחנם ע"ש. וזוה איכא נמי לבאר דברי הסמ"ג
 במלות ל"ת מ"ח וז"ל: שלשה דברים דרשו רבותינו
 כו' ולשון חנייה לכן אמר עליהם ע"י לא
 מעלין אומן הבור וכו' מורדין ע"ש. וכתב
 המרש"ל בבחיוריו לסמ"ג וז"ל: תימא לי כו'
 בגמ' לא הזכיר חנייה רק לשון חנייה ולשון חן
 ולשון מתנת חנם ע"ש. ולענ"ד כוונתו פשוט דלכן
 כתב לשון חנייה משום דס"ל דלא תחנם אקרא
 גם לחנייה כלומר דלא תרחם עליהם ולעשות
 עמהם חנייה דיינו להעלות אותם מדבור וס"ל
 דהא דק"ל לא מעלין ולא מורדין מקרא דלא

ו"ז: אסור לישראל ליתן לעכו"ם מתנת חנם כו'
 שנאמר לגר אשר בשערך ע"ש. הרי ס"ל דאיסור
 ליתן מתנת חנם אפילו בשאר אומות הוא. אך
 לריבין להבין אם ניתא דס"ל דלא תחנם מיירי
 בשאר אומות ג"כ א"כ ל"ל למילף מקרא דלגר
 אשר בשערך לכן נלענ"ד דס"ל להרמב"ם דלענין
 איסור ליתן מתנת חנם לא ילפינן מלא תחנם
 אלא מלגר אשר בשערך משום דפסק כר"י
 והוקשה לו קושיות תוס' לר"י ל"ל לא תחנם
 לאסור מתנת חנם וקפוק ליה מהכא דליבור
 מקרא דלגר אשר בשערך ויודין תוס' ור"י
 נראה מתנת דהוקשה לו מה שהקשתי ור"י
 לנו הלואו דלא תחנם כיון דהו"ל לאו
 והתידן דנ"מ לקבדו בין הרשעים הנמיתים
 לו לדוחק דא"כ הו"ל להגמיר לפלפול
 ולאוקמא בבני כדאוקמא הגמיר ביבנות ור"י
 הו נראה לר"י לא ס"ל כלל דהרמב"ם
 תחנם לענין מתנת חנם ומלשון ור"י
 ילפינן אלא לענין איסור חנייה בקרקע ילפינן
 חן והעיקר הלואו משמע ליה לענין חן דהיתה
 בירושלמי דע"י וכדכתב הרמב"ם ס' ח' ח' ח' ח'
 וכדבארתי לעיל ומדלא כתיב לא תחנם בחולם
 מלא ילפינן לענין חנייה בקרקע ור"י מתנת
 דקרינן תחנם בקמץ ולענין מתנת חנם לא משמע
 ליה מלא תחנם כלל אלא דיליף מר"י דלגר
 אשר בשערך גו' וזוה מדויק דכתיב הרמב"ם
 דלענין חנייה כתב וז"ל: ור"י ור"מ ור"י ור"י
 ונענין חן כתב וז"ל: ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 יה"י להם חן בעיניך ונענין חן ור"י ור"מ ור"י
 כתב שנאמר לא תחנם ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 אשר בשערך כו' ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י ור"י
 ר"מ אית ליה לאיסור ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 אם ילפינן מלא תחנם ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 ור"מ ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 ולגר אשר בשערך ליה ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 הוא ולכן בעינן לרידיה ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 איתא בשבעה עממין דאם ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 חנם ולגר אשר בשערך ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י
 חנם לשאר אומות ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י ור"י
 חנם לעכו"ם ילפינן מקרא דלגר אשר בשערך אסור
 ליתן מתנת חנם לכל האומות השלישיות שאינו
 משבעה עממין והא דאמרינן בגמ' ור"י ור"מ ור"י
 וז"ל: ומתנת חנם גופה הלאו דהו"ל ור"י ור"מ
 אם אסור ליתן מתנת חנם לשאר אומות ור"י ור"מ ור"י ור"י ור"י

תחנך הוא דילפינן משום דס"ל להרמב"ם
 דלענין מתנת חנם ילפינן מקרא לגר אשר
 בשעריך כר"י דכתב בהדיא בחל העשין מזה
 פ"ב וז"ל במסכת ע"ז (כ.) ובחולין (ק"ד.)
 אמרינן שאסור לישראל ליתן לגוי מתנת חנם,
 אבל נותן הגוי לגר מושב שאמרי לגר אשר
 בשעריך תהנה לאכלה או מזור לגברי, לנכרי
 במכירה ולא בנתינה ע"ש. הרי מבואר בהדיא
 מדלא הביא קרא דלג גר אשר בשעריך דס"ל
 מהנה חן קרא דלגר אשר בשעריך דס"ל
 דאסור מתנת חנם לא ילפינן כלל מלא תחנם
 והילך ס"ל דדרשה השלישית הוא לענין דאין
 מעלין ואין מורידין עוד יש להוכיח דכל הפ"
 דע"ז עד ה"ו מיירי בשאר עממין דח"ל תקפה
 מ"ש בה"א וז"ל: במה דברים אמורים בדבשה
 עממין אבל המוסרים והאפיקורסין מישראל ה"
 דין לאבדן ביד ולמורידן עד באר שמה מפני
 שהיו מלירים לישראל ומסירין את העם מאחרי
 ה' עכ"ל. ואם נימא דמיירי דוקא בדבשה עממין
 תקפה מ"ז א"ס ידנו תקפה גם שבעה עממין
 חיובין לאבדן משום לוא דלא תח"י נשמה ואם
 אין ידנו תקיפה הא אפילו במוסרים והאפיקורסין
 נמי ליכא חיוב להסתכן בשביל זה כדכתבו
 הפוס' בע"ז (כ"ו:) ד"ה דלא תימות וז"ל: ותימא
 מלי איבה שייכא הכא הא מורידין ואפי' לכתחלה
 ו"ל דמורידין היינו כשידנו תקיפה אבל לא
 מעלין אף אין ידנו תקיפה. היכא דא"ס ליה
 לאישתמוטי ע"ש. ואין לומר דמיירי כשידנו
 תקיפה אלא בהלאו לא תח"י ליכא אלא בשעת
 המלחמה כדכתב הרא"ם דהא הוכחתי לעיל
 דהרמב"ם ס"ל דאפילו שלא בשעת המלחמה נמי
 איכא משום לא תחנם לוא נראה לענ"ד דהרמב"ם
 לא קאי דוקא בשבעה עממין אלא ה"ה בשאר
 אומות ואפילו בלאו דברייתא דבית נמי לאו
 בשבע אומות דוקא אלא ה"ה בשאר אומות נמי
 אסור לכרות ברית אלא מ"ש הרמב"ם אין כורתין
 ברית לבבעה עממין כו' לאו דוקא אלא שהמדעים
 כתב הכי משום דרכי שלום הוראה מפני שאנחנו
 יושבים בין העמים אבל באמת ס"ל דאין חילוק
 באינם יהודים בין עם לעם ומה שכתב שלמה
 ברית עם חירם מלך צור איכא למימר דחירם
 מלך צור גר תושב ה"י כדכתבו הפוס' ביבמות
 (כ"ג.) ד"ה הווא ע"ש. ובג"ר הווא אפילו
 משבעה עממין נמי מותר לכרות עמהן ברית

כדאשכחן בארנוא היבוכי שכתב עמו דוד ברית
 בשעה שכבש את ירושלים והניח אותו לישב
 בירושלים עד שהגריך דוד לקנות מארנוא את
 מקום המקדש כמבואר בשמואל ב' והיינו משום
 דגר תושב ה"י כדאיחא בע"ז פ' אין מעמידין
 וכל היכא דתיב בהורה חיוב להרחיק באיזה
 דבר את העמים אין חילוק בין עם לעם מלבד
 היכא דיש גילוי ממקום אחר לחלק עיניהם או
 דאיכא עממא רבה לחלק כדכתבו הפוס' בע"ז
 ד"ה דאמר רבון הללו דלא תתחנן לביכא
 לאוקומא בשאר עכו"ם שהרי כל שאר עכו"ם
 מותרים לבא בקהל בנירותן חוץ מאותם שאכר
 הכתוב מלרי עממי ומואבי. וכן בלא תח"י כל
 נשמה ליכא לאוקומי בשאר עכו"ם דבשאר עכו"ם
 כתוב והיו לך למס ועבדוך כדוהימו הפוס' משום
 דס"ל דקרא דוהיו לך בשאר אומות הוא ע"ש. וכן
 כתבו הפוס' (שם כ"ו:) ד"ה ולא ע"ש. ועיין
 ברמב"ם פ"ו מה' מלכים ה"א ובלא"ה להרמב"ם
 איכא גוי שעמא רבה לחלק כדכתב בספר המנוה
 לארץ כ"ע וז"ל: כדי שיה' יתיחדו עם בני ארץ
 ויסתומו לעבוד כוכבים ע"ש. משא"כ בלאו דלא
 תחנם איכא הוכחה להיפך דמיירי בשאר אומות
 דאי בשבעה עממין תיפוק ליה דמחוייבים
 להרוג ולהתריעם אותם כדוכיח מ"ה הסמ"ג
 במנוה לארץ מ"ח ע"ש. אך על הוכחה זאת
 יש קולת דלדקדק הא איכא למימר דגם בשבעה
 עממין נראה התורה לטות בלאו דלא תחנם
 בזמן שאין ידנו תקיפה דאין מחוייבים בלאו
 דלא תח"י אבל בלא תחנם מוהיב הוא ואפשר
 לומר דכוונת הסמ"ג שכתב בע"ז וז"ל: וא"כ
 יודבר דאומות שלא נלשווינו עליהם להתרעם
 עכ"ל. הרי פ"י דהוכח דהתורה מדברת בשבעה
 עממין בזמן שאין ידנו תקיפה שלא נלשווינו
 להתרעם ולהסתכן בהם. והפוס' כתבו בע"ז (כ.)
 דלענין לא תחנם ליכא שום עעם לחלק ע"ש.
 ולכאורה יש ליקדק ע"ז דאיכא למימר דדוקא
 בשבעה עממין הסוהרי התורה בלאו דלא
 תחנם משום דלדוקוס עפי' בע"ז משאר אומות
 משום דהם היו עיקר ע"ז ויסודת הראשון לפי
 שאלו ז' עממין הם שהחלו לעשות כל מיני ע"ז
 וכל העבודת הש"י אשר שנא כדארריך בזה
 החינוך מזהו הכ"ה ע"ש. אבל באמת דדוקא הוא
 דהא אשכחן דאפילו בשאר אומות נמי היישינן
 שמי' ילמוד ממעשיו כדאשכחן בעירובין (ס"ב:)

הוראות פרק שלשה ועשרים וארבעה ועשרים יטעה פא

אפי' בשאר אומות ע"ש. היינו דוקא בשעת מלחמה
 אבל שלא בשעת מלחמה דוקא בשבועה עממין
 מחוייבים לקבל עליהם שבט מלוח אצל שאר
 אומות בקבלת עבדות שלא יעבוד ע"ז סגי והילכך
 כתב הרמב"ם רק שיחזרו מעבודתם. וקבלת מה
 ועבדות שלא בשעת מלחמה אפילו בשבועה עממין
 נמי ליכא חיוב ובגבועים שאני דההחלת קריאת
 השלוש בשעת מלחמה היתה ולא רזי לעשות שלום
 רק בערמה באו אלל ישראל לאמר מהרין רחוקה
 באנו כדי שלא ילרכו לקבל עליהם כל החיובים או
 מטעם שכתב הרמב"ם או מטעמים אחרים שכתבתי
 לעיל. הילכך גם בשעה שכתרו ישראל אתם ברית
 בשעת מלחמה היתה ושלל דנין ועברו על לא
 חכרות להם ברית מפני שלא קבלו עליהם המס
 ועבדות כדכתבתי לעיל. משא"כ שלא בשעת
 מלחמה כלל אינם מחוייבים לקבל עליהם מס
 ועבדות אצל כל השבט מלוח מחוייבים לקבל.
 ושאר אומות נחית דרגא דאפילו כל השבט
 מלוח נמי אינם מחוייבים לקבל עליהם לענין
 להחיותם ודוקא לענין להביא אותם לישוב בארצנו
 הוא דלרבינן לקבל עליהם שבט מלוח שיהי' גרים
 חושבים כדכתב הרמב"ם בפ" דה" ע"ז ה"ו אצל
 לענין להחיותם בקבלה שלא לעבוד ע"ז סגי.
 והא דאמרו חכמים בפ" (ס"ד): דבעינן שיקבל
 עליו ז' מלות ואמרינן שם בגמרא (ס"ה). וז"ל:
 כי הניא ההוא להחיותי ט"ש. ומר"מ נשמע
 לרבנן דמק שאמרו חכמים דבעינן שיקבל עליו
 שבט מלוח היינו נמי לענין להחיותו ובשאר
 אומות מיירי החס ע"ש. איכא למימר דענין
 להחיותו אין הפי' שלא נמית אוהו רק לענין
 לפרכסו ולהחיותו כמו וחי אחיך עמך כדכתב רש"י
 בכתיבות (ע"ו): ד"ה אלא להחיותו ע"ש. ועיין
 בסמ"ע ח"מ סי' רמ"ט ס"ק ז' אצל לענין
 לכרות עמהם ברית שלא להרגם אינם עובדים
 אם קבלו שלא לעבוד ע"ז לפד והא דבעינן
 שיקבל עליו שבט מלוח היינו לענין לישוב בארצנו
 כדכתב הרמב"ם בפ" דהע"ז ה"ו ולענין יין נסך
 במין שאומתו עובדים ע"ז עיין ברמב"ם פ"א
 מהמ"א ה"ו ובכסף משנה ובלחם משנה שם
 ובש"ע י"ד סי' קכ"ד סעיף י' ובש"ז ס"ק ד'
 ולענין מתנת חנם בעינן שיקבל עליו שבט
 מלוח וכן יהודה דשרד קורבנה לאבודרנא ביום
 אידס (בע"ז סה) איכא למימר במכיר שאני
 כדכתבו ההוס' בע"ז (כ.) ד"ה רבי יהודה

לענין עכו"ם אוכר ע"ש. ובצ"מ (ע"א.) לענין
 איסור ללווח לעכו"ם ע"ש. וגם כוננת הסמ"ג
 איכא למימר דהוכחתו הוא מדפשוטו של מקרא
 הוא לענין להרגם כדמפרש סה הסמ"ג ע"כ מיירי
 בזמן שידיו תקיפה ומסתמא דה"ה הדרשה
 בכפ"ג הוא הילכך מוכיח דלא התמם הוא בכל שאר
 אומות הוא אצל אין זה הכרח כ"כ, אבל עכ"פ מ"ש
 הרמב"ם בפ" מה' ע"ז ה"א אין כורתין ברית
 לשבועה עממין לאו דוקא אלא ה"ה שאר אומות
 ובדפוסים שהי' לפני המ"ל ולפני הלחם משנה
 לא היה החוב שבועה עממין כלל דהמ"ל דדרשותיו
 בדרך מלוותיך ח"כ כתב בפשיטות דדעת הרמב"ם
 בענין לאו דבריתא ברית כוללת לכל עובד ע"ז
 מאיזה אומה שיהי' ע"ש. וכן כתב הלחם משנה
 בפ"ו מה' מלכים ה"א שהעתיק לשון הרמב"ם
 וז"ל: אין כורתין ברית לעובדי ע"ז כדי שגטשה
 עמהם שלום ונחית אותם לעבוד ע"ש. וחפשי
 אחרי ספרי הרמב"ם מדפוסים ישיב ומלאחי
 כתוב כדריא כדברי ולא נוכר כלל שבועה עממין
 והילכך ע"כ מה שכתב לפנינו שבועה עממין
 רק מפני היראה נעהק הכי והמדפיס אדעתיה
 דנפשיה קעביד וכן מ"ש הרמב"ם בספרו מחשבת
 משה במליה מ"ח לענין כריית ברית דהזכיר
 החס שבועה עממין ע"ש. נמי לאו דוקא וכן
 מ"ש בפ"ש י"ד סי' קנ"ח לענין איסור לרפאות
 לעכו"ם ומזכיר שם שבועה עממין לאו דוקא הוא
 ולפי זה יהודין נמי קוש' היראים דלא תחי' ליכא
 אלא בשבועה עממין ואיסור כריית ברית עובר
 בכל האומות ומה שתקשה לפי זה מהחירס מלך
 גור ומתגבועים מבוחר מדברי הרמב"ם דס"ל
 כהיודין הראשון שנתום יבמות (כ"ו). ד"ה ההוא
 וז"ל: וי"ל דשמא לא אסר אלא כריית ברית
 לשם ע"ז ע"ש. וכדכתב הרמב"ם בספרו מחשבת
 משה לאוין מ"ח ובפ" דע"ז ע"ש.

פרק ארבעה ועשרים

והנה לפי מה שכתבנו דהרמב"ם ס"ל דאיסור
 כריית ברית לכל האומות הוא איכא
 לחנך עממא של הרמב"ם שכתב בפ" מה' ע"ז
 ה"א אין כורתין ברית כו' אלא יחזרו מעבודתם
 ולא כתב לקבל עליו כל השבט מלוח ומס ועבדות
 משום דמיירי בכל האומות ומ"ש הרמב"ם (בפ"ו
 דמלכים ה"א) דבעינן קבלת שבט מלוח ומס ועבדות

ובפסחים (כ"ב.) ר"ה ור"ש ע"ש. ולענין לא התן להם תן ג"כ לרדף לקבל עליו כל שבט מלות ולענין חניי' בקרקע נבאר לקמן בעזוה"ת. אבל לכרות עמהם להניח להם ושלא להרגם בקבלה שלא לעבוד כו"ס סגיו"מס הרמב"ם בפ"ח מה' מלכים ה"י וז"ל: וכן לזה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מלוח שנלעוו בני נח וכן מי שלא יקבל יהרג ע"ש. היינו דוקא אם אינו רוצה לקבל עליו אפי' מלוח אחת משבט המלות אבל אם מקבל עליו שלא לעבוד ע"י לא יהרג ומוחר לכרות עמו ברית: והילכך שפיר דקרק הרמב"ם בפ"ו דע"ז שלא כתב בתנאי הכריתות ברית רק שיקבל על עצמו לחזור מעבודתו. עוד איכא למימר דלכאורה יש לדקדק דבפ' משפטים פ' כ"ג כתיב לא תכרות להם ולאליהם ברית ובפ' ואתחנן ק'ו פ' ב': לא תכרת להם ברית גו' ולא כתיב להם ולאליהם רק להם לחורף ולכן נלע"ד העטם דבפ' משפטים מיירי גם בשאר אומות ובשאר אומות עיקר איסור כריתת ברית הוא שלא לכרות עממן ברית הוא שלא לכרות עממן ברית רק אם לא קיבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז אבל אם קבלו שלא לעבוד ע"ז מותרין לכרות עממן ברית והלכך כחוב בתורה לא תכרות להם ולאליהם ברית פ"י אם כורתין עמהם ברית בזמן שעובדים ע"ז הרי כורתים ברית להם ולאליהם. עוד איכא למימר דהלכך כתבה התורה ביתור לשון להם ולאליהם לכולל כל מיני אומות להם היינו שבט אומות דמיירי הפ' בהם ולאליהם כל שארי עכו"ם, אבל בפ' ואתחנן דמיירי קרא דלא תכרות להם ברית חק בשבטת עממין והלכך לא כתיב אלא להם לחזק בשבטת עממין כיון דחוקים עמי החמירה תורה דאפי' כשקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז מ"מ לא תכרות להם ברית כל זמן שלא קבלו עליהם כל השבט מלות ובפ' ואתחנן כיון דמיירי קרא בשבטת עממין דוקא כחוב לא תכרות להם ולא להשמיענו דאפי' אם כבר קבלו שלא לעבוד ע"ז מ"מ לא תכרות להם ברית כל זמן שלא קבלו עליהם גם כל השבט מלות והילכך בפ"ו דה' ע"ז ה"א דמיירי גם בשאר אומות כתב הרמב"ם דאין כורתין ברית כרי שגשגה - עממן שלום נתיח אותם לעבוד עכו"ם פ"י דאין איסור לכרות

ברית בשאר עמים אלא כל זמן שעובדים ע"ז. כרי שלא נתיח אותם לעבוד עכו"ם ואם חותרים מעבודתם ומקבלים שלא לעבוד ע"ז סגי וכורתין עממן ברית אפי' אם לא קבלו עליהם כל שבט מלות משא"כ בשבטת עממין אפי' אם קבל עליו שלא לעבוד ע"ז נמי איסור לכרות עממן ברית דה"ל בגבועות כבר קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז כדכתיב ביהושע ס"ו ע"י פ"ע ויאמרו הלוי מארץ רחוקה מאד בואו עבדך לשם ה' אלהיך הרי קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז ואתרבה האמינו באלהינו ואעפ"כ כתב הרמב"ם דפ"ו דה' מלכים ה"ה וז"ל: ולמה קשה הדבר לנשיאים וראוי שראוי להכנסם לפי חרב לגוי השבועה נזשי שכרתו להם ברית והרי הוא אומר לא תכרות להם ברית ע"ש. אלא תדד דשבטת עממין איסור לכרות ברית אפי' שבט קבלו שלא לעבוד ע"ז והילכך מביא הרמב"ם התם קרא דפ' ואתחנן ולא תכרות להם ברית ואינו מביא קרא דפ' משפטים משום דקרא דמשפטים מיירי דוקא בשאר עממין ובפ"ו דמלכים בגבועות בשבטת עממין הוא דמיירי ובחיטך משה לג' דמיירי שם בכל האומות דקרק וכפז"ל שאלמר לא תכרות להם ולאליהם ברית ע"ז. והרמב"ם בפ"י מה' ע"ז שמביא קרא דלא תכרות להם ברית אין כוונתו בקרא דפ' ואתחנן אלא שכוונתו לקרא דפ' משפטים דמיירי בשאר אומות דהא גם בשאר אומות עיקר הלאו הוא דלא תכרות להם ברית הלכך מביא הקרא בקיבור ולפי הג"ל איכא לבאר כוונת השאלות ששאל האיש ישראלי אל המוי: אולי בקרבני אתה יושב, ואיך אכרת לך ברית פ"י דהא לנחשו שמי שאלות ומתחלה שאל להם אולי בקרבני אתה יושב ואתה משבטת עממין וא"כ עלך נאמר לא תח" כל נשמה ולא תכרות להם ברית ואם אתה בא מארץ רחוקה וישאר אומות אתה מ"מ אסורים אנתו לכרות עמך ברית עמי שאין אתה קבלת לה"פ שלא לעבוד ע"ז וזה שאל לו: ואיך אכרת לך ברית פ"י לך שאין אתה קבלת עמין שלא לעבוד ע"ז איך אכרות אתך ברית, ולעבור על לאו דלא תכרות להם ולאליהם ברית ואיכא למימר דשאלות הללו חדר יבושע ושאל להגבועות דכתיב: ויאמר אליהם יהושע מי אתם ומאין תבואו פ"י מתחלה שאל להם מי אתם כלומר אם משבטת עממין אתם ולא איסור לקבל

בכל גונא ועוד ומאין תבאו כלומר ואפי' אם לאו משבועה עממין אתם מ"מ תגידו לי מאין תבאו ושאל להם מהם כדי שלא יצינו בשביל מה שואל להם מאין תבאו אבל כוונתו הי' לידע אם הוא ממקום שאומות שלהם קבלו שלא לעבוד ע"ז או לא, ולא רצה לשאול להם בגלוי שחשש אולי ישקרו ויאמרו שקבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז אך הם הבינו כוונת יהושפט דשיקר שאלתו היתה אם קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז ולכן השיבו על אלו שתי השאלות הללו: ויאמרו אליו מה שאתה שואל מי אתם אם משבועה עממין או לא ע"ז השיבו לנו מאתך רחוקה מאד ולא משבועה עממין אהתנו ומה שאתה שואל מאין תבואו ועיקר כוונתך שרונך שחדע אם קבלנו על עצמינו שלא לעבוד ע"ז ע"ז משיבים אהתנו באו עבדיך לשם ה' אלהיך פי' כבר קבלנו על עצמנו שלא לעבוד ע"ז אלא שבוו עבדיך לשם ה' וקודם שצאנו כבר קבלנו שלא לעבוד ע"ז. אך בהמקראות הללו אינו מוכח אלא שקבלו שלא לעבוד ע"ז אבל עכ"פ השבוע מלות כולה לא קבלו א"כ לריבין להבין דברי הרמב"ם שכתב בפ"ו דה' מלכים וז"ל: א"כ מפני מה הערימו יושבי גבעון הלא איבא למימר שבוט דהערימו מפני שלא רצו לקבל כל השבוע מלות איבא למימר דה' נראה להרמב"ם דיוחק טעם זה דבשביל זה לא הי' הניחו מלעשות שום ומלכרות ברית עם עם ישראל כי גפ' פחד ישראל עליהם ובשביל זה גם נתגיירו עלמם כדכתיב הרמב"ם בפ"ב מה' איטוריו ביאה הכ"ב וז"ל: והדבר ידוע שלא נתגיירו מהן אלא הגבועים ע"ש. ואעפ"י דאיבא למימר דלאחר כל המעשים שכבר נמודע לישראל שהגבועים משבועה עממין נינהו נתגיירו כדכתבו החוס' בניטין (מ"ו.) ד"ה כיון והרשב"א בחידושו (סס) ע"ש. אך עכ"פ אין כבדא לומר דבשביל זה לא יתרו לגלות את טיבם. עוד איבא למימר דה"ל להרמב"ם דכאמת הגבועים קבלו עליהם כל השבוע מלות ומם ועבדות ואחרי כל אלה בשבועה עממין אסור לברות עמהן ברית אעפ"י דמשום לא תחי' ליבא משום דכבר קבלו על עצמן השבוע מלות מ"מ משום לא תכרות להם ברית עדיין אסור וכו' להרמב"ם לענין הלאו דלא תחי' דכתיב ברית כרש"י

(ל"ה:) ד"ה וכתבו מלמטה וז"ל: שבתוך גבולם נלשוו להכרים כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוזה לה אם אתם חורגין בתשובה נקבל אתכם ושבתוכה אין מקבלים שמחתם יראה עושין ע"ש. וכו' להרמב"ם כבדא זאת דוקא לענין ברית ברית משא"כ לענין לא תחי' כיון דקבלו עליהם כל השבוע מלות ומם ועבדות מותרין להניחם כדכתיב בפ"ו דה' מלכים ה"א וז"ל: אחד מלמחת הרשות ואחד מלמחת מנהו כו' אם השלימו וקבלו שבוע מלות שנלשוו בני נח עליהן אין הורגין מהן נשמה הרי הן למם ע"ש. וכדמביאר בספרי פ' שופטים והביאו החוס' בטוטה (ל"ה:) ד"ה לרבות וז"ל: למען אשר לא ילמד אתכם לעשות הלמד שאם עושין תשובה אין נהרגין. והקדקו החוס' מדלא הני מקבלים אותן אלה אין נהרגין משמע אותם שזוה הקב"ה לא תחי' כל נשמה אין נהרגין ע"ש. משמע הא בלאו קרא הו"א דאפי' כשעושין תשובה נמי הורגין אותן וא"כ בלאו דלא תכרות להם ברית דליבא קרא לענין אם חזרו בתשובה דמותרין להם ברית הילכך ממילא בעינן למימר דאפי' כשעושין תשובה נמי אסור לברות ברית והילכך שפיר כתב הרמב"ם לענין הגבועים טעמא דה' ראוי להטותם מפני שכתרו להם ברית ולא מפני שעברו על לאו דלא תחי' והיינו כנ"ל דלאו דלא תחי' לא עברו בגבועים משום שכבר קבלו על עצמן כל השבוע מלות ומם ועבדות כמו שאמרו ליהושפט מאתך רחוקה מאד באו עבדיך גו' הרי קבלו להיות עבדים לישראל לכל זרבי ישראל ושפלים ונבזים וגם נתגיירו כי אמרו לשם ה' אלהיך גו' הילכך לא היו מחויבים להרגו אותם אבל עכ"פ לברות עמהם ברית האיסור במקומו עומד מפני שמשבועה עממין נינהו ושבתוך גבולם יושבים והילכך כשאר אומות כתיב לא תכרות להם ולא להיבם ברית דלהם שבועה קבל על עצמן שלא לעבוד ע"ז אבל אם כבר קבלו על עצמן שלא לעבוד ע"ז מותר לברות עמהן ברית מפני שהשבתין הוי תשובה גמורה משא"כ בשבועה עממין שבתוך גבולם גם להם בעלמך נמי אסור לברות ברית אפי' אם אינם עובדי ע"ז וקבלו עליהם כל השבוע מלות נמי אסור לברות עמהן ברית מפני שמחתם יראה

הן עשין וגם זה ה' כוננת האש ישראל ששאל אל
הקוי אולי בקרבי אתה יושב ואיך אכרת לך
ברית אם בקרבי אתה יושב אי אפשר בשום אופן
שאכרות לך ברית דאפי' אם תקבל כל השבע
מלות ומס ועבדות ויחזור בתשובה ג"כ לא
מהי שמחמת יראה אתה עושה. ומ"ש הרמב"ם
בפ"ו דמלכים בגבועים: אלא ה' דיוס שיהיו
למס עבדים ע"ש. לאו משום שמקודם לכן לא קבלו
עליהם למס ועבדות דא"כ הרי עברו ג"כ משום
לא תחי' כמו שעמדנו על זה בפרקים הקודמים
דהא' כתב (ס) בה"ד דשבעה עממין שלא השלימו
אעפ"י שקבלו השבע מלות אלא שלא קבלו למס
ועבדות אין מניחין מהם נגמה ע"ש. ועוד למה
מתמהא מפני מה הערימו יושבי גבעון הא'
איכא למימר דהערימו מפני שלא רצו לקבל
עליהם להיות למס ועבדות כדכתב הרמב"ן
על החומש בפי' שפטים מפני שהי' להם לקבל
מס ושעבוד והם כרתו להם ברית להיוחס שוים
להם ובעלי בריתם ועוזרים זה את זה במלחמותיהם
מבלתי שיקבלו עליהם המס והשעבוד לפי שהיו
סבורים שהם מערים רחוקות מאד שאין
דעתם לבא עליהם כלל ולפיכך קלל אותם
יהושע ועתה אחרים אדם שהם מן העמים
האחרים אשר ארצן ה' ועשה להם המשפט
הראוי לעשות בהם שהוא המס והשעבוד כדכתיב
והי' לך למס ועבדוך שהיו חוטבי עלים ושאבי
מים לעדה ולמוצח ה' ע"ש. (ואין להוכיח דע"כ
קבלו עליהם גם המס והעבדות דאל"כ איך
כרתו ברית אפי' לפי מה שחשבו דאינם משבעה
עממין הא' מ"א כתב הרמב"ם בפ"ו מה' מלכים
ה"א דאפי' משאר אומות מחוייבים לקבל עליהם
המס והעבדות ע"ש. הייט דוקא בשעת מלחמה
כדכתב תוס': אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת
מלוה ע"ש. אבל לפי דעתם שהערימו ותשבו
שהם באו מארץ רחוקה לא הי' בשעת המלחמה
אפי' לפי מ"ש לעיל דהמעשה והגבועים כשעה
המלחמה דמיא מ"מ כפי עוונתם שלא בשעת
המלחמה היו הי'לכך בלא קבלת המס ועבדות
גמי הי' להם קשות לכרות עמהם ברית וכדמוכח
בהדיא בפ"י מה' ע"ו ה"א) אלא ודאי דגם
קודם בשעה שכרתו עמהם ברית כבר קבלו
עליהם גם המס והעבדות ועוד אם נימא דכריתת
ברית והשבעה היתה להם שיהיה שוין להם ולא
ישעבדו הישראלים את הגבועים להיות לעבדות

ולמס א"כ איך הותר ליהושע לשעבדם שיהיו
חוטבי עלים ושאבי מים לעדה ולמוצח ה' שזכו
עיקר המס והשעבוד הא' כמו שבאמת עפ"י
הדין היה אפשר להם להרוג אותם מפני שהשבעו.
בטעות היתה ורק מפני חילול השם הי' אסור
להם להרגם והי' אסור להם לשעבדם מפני
חילול השם אלא ודאי דמתחלה קבלו עליהם גם
המס ועבדות אלא שכרתו עמהם שלא להרגם.
ועיין באליהו מזרחי בפי' חקת שדחה בסברא
זאת את דברי הרמב"ן הנ"ל ע"ש. עוד הוכיח
סם ר' אליהו מזרחי דע"כ הגבועים קבלו עליהם
למס ועבדות משום דפי' כן תעשה לכל העמים
הרחוקות ממך מאד כולל הרחוקות מאד שאין
דעתם לבא עליהם כלל והרחוקות אשר
דעתם לבא עליהם ואיך יתכן שישלימו עמהם
בלתי היות להם למס והשעבוד אחר שהם מתנאי
ע"ש. ומחמת כל הנ"ל מוכח דהרמב"ם ס"ל
דכריתת ברית של הגבועים הי' רק שלא
להחרימם ושלא להרגם אלא להחיותם אבל מס
ועבדות קבלו עליהם וכדכתוב בקרא בהדיא:
ויכרות להם ברית, לחיותם" דלכאורה התיבא
דלחיותם שפת יתר הוא אבל לפי הנ"ל שפיר
מדויק דהכתוב אהא למימר דהכריתת ברית
לא הי' אלא להחיותם ולא לענין עבדות והי'לכך
שפיר כתב הרמב"ם דעיקר אסור עשו במה
שכרתו ברית ועברו על לאו דלא תכרות להם
ברית דשבעה עממין עובר בלא תכרות בכל גוונא
דכיון שמתוך גבולם המה מפני היראה קבלו
עליהם השבע מלות ומס ועבדות ולא היו תשובה
גמורה והי'לכך שפיר כתב דהי' ראוי להטותם
רק מפני שכרתו להם ברית ולא מפני שעברו
על לאו דלא תחי' דלענין לאו דלא תחי' מהני
קבלתם לחזור בתשובה כדכתבתי לעיל וטעמא
כמי איכא למימר משום דעיקר מה שאבנתו
מחוייבים להרגם ולהחרימם כדי שלא נלמוד
ממעשיהם וא"כ כשקבלו עליהם לקיים השבע
מלות בזמן שדינו תקיפה עליהם אפי' שכתובה
מקבלים אותם שלא להחרימם ולהרגם מפני
דאפי' אם לו יהא שלא קבלו אלא מפני
היראה נמי לא נלמוד מהם דירא לעבור בפני
ישראל כדי שלא יהרגם אך כ"ז אינו שייך אלא
לענין שלא להרגם אבל לענין כריתת ברית
שהי' שלום עם ישראל כיון דבסתר עובדים ע"ז
ועוזרים על כל השבע מלות אסור לכרות עמהם

הוראות פרק ארבעה ועשרים וחמשה וששה פה

כלומר משום שהיו אדוקים בע"ז עפי ופן יחטאו
 ואפשר נמי דזה הטעם מוסב על ס' הקודם
 לא תכרות ברית לשבעה עממין נמי מהאי עממא
 משום דלדוקין בע"ז עפי ע"ש. ובס' מ"ט כתב
 בסופו באופן אחר ו"ל: ודע עוד דרבינו כאן דקדק
 וכתב עובדי ע"ז כלומר דלא קבל עליו ז' מלות ועדיין
 הוא עובד ע"ז ובחגיגה בקרקע כתב סהס ו"ל
 אשילו שאינו משבעה עממין וכדכתיבנא דזהו
 מדרבנן וגם א"ע"ז שקבל עליו שבע מלות
 אעפ"י שסיים סס מלמא בטעמא וזו
 בעבור עבודה זרה ר"ל משום דאדוקי בע"ז
 עפי הלכך חיישין שמא יחזור לסורו אעפ"י
 שכבר קבל עליו ז' מלות ע"ש. הרי ס"ל דעיקר
 לאו דלא תחנם הוא בשבעה עממין דוקא ובשאר
 אומות אינו אלא דרבנן אך דבריו דחוקים
 כדמשמע מסוג' הגמרא דע"ז להיפך כדארכתי
 בזה להוכיח לעיל. ולע"ד נראה בכונת הסמ"ק
 באופן אחר ומה שכתב הסמ"ק: וזהו בעבור ע"ז
 כיונתו משום דס"ל טעמא. דאמרה תורה לא
 תתן להם חגיגה בקרקע היינו משום כיון שעובדים
 אומות העולם ע"ז בארצו הקדושה הרי יעמאו
 את ארץ הקדושה בטומאת ע"ז במה שיכניסו
 את הע"ז בקרבן ישראל ואעפ"י דאיסור לא תביא
 תועבה אל ביתך ליכא במכירה אבל עכ"פ הוא
 מביא טומאה בארץ הקדושה דהע"ז מטמא אדם
 וכלים במגע וכלי חרס באויר ולר"ע מטמא
 במשא כגדה כדאיחא בשבת (פ"ב:) ובע"ז (מ"ז)
 וארבעה אבות הטומאות יש מהן ע"ז עלמה
 ומשמשה ותקריבת שלה ויין שנחנף לה ואעפ"י
 דטומאת כולן אינו אלא דרבנן כדאיחא בגמרא
 דשבת (פ"ג:) וי"ל: טומאת ע"ז דרבנן היא ע"ש.
 וכדכתב הרמב"ם פ"ג מו"ל אבות הטומאות
 ה"א ע"ש. הא עכ"פ רמז בחורה יש לה מהא
 דכתיב הסיירו את אלהי הנפר אשר בתוככם
 והטהרו והחליפו שמלוהיכם כדכתב הרמב"ם
 (סס) ע"ש. וס"ל להסמ"ק דלכוונה זאת תורה לנו
 החורה שלא ליתן להם חגיגה בקרקע כדי שלא
 להרבות טומאה בארץ הקדושה והילכך איסור
 ליתן לו חגיגה בקרקע בא"י אפי" ע"י מכירה אפי'
 רק שדות דליכא חשש הכנסת ע"ז מפני שאם יהי'
 מותר להוסיב עובדי ע"ז למכור שדות יעשה לו
 דירה גם בשדה וכניס בה ע"ז משא"כ בחול
 דליכא איסור להכניס בה טומאה ולא קפידן
 אטומאתה משום דבלא"ה ישיבת חול עבירה

ברית ליתן כח בידם לעבוד עבודה זרה
 ולעבור על כל השבע מלות הילכך איסור
 לכרות עמהם ברית אשילו כשמקבלים עליהם
 כל תנאי השלום ככל השבעה עממין היושבים
 בתוכה. ועוד דבגטונים בלא"ה לא ה' אפשר
 לכרות עמהם ברית מפני שנתחייבו מיתה על
 שהטעו לישראל כדכתב הרמב"ם: בדין היה
 שהגרומם על שהטעו לולי חלול השם ע"ש.
 ואעפ"י דאיסור. להטעות את ישראל אינו משבע
 מלות אלא למימר דהוי בכלל גנבה וגזילה דלולי
 ידעו ישראל מי הם לא הניחו להם לישב בא"י
 ואזהרתן זו מיתתן הרי נתבאר דהנה הרמב"ם
 דאיסור כריתת ברית לכל העמים היא אלא
 שיש חילוק בין שבעה עממין לשאר אומות לענין
 אם סגי בקבלת ע"ז לבד או לא כ"ל. הרי
 נתבאר דדעת הרמב"ם והחינוך דלאו דלא תכרות
 להם ברית בכל העמים הוא ופלוגי עם התוס'
 והיראים והסמ"ג והסמ"ק דס"ל דאיסור כריתת
 ברית ליכא אלא בשבעה עממין דוקא הרי
 נתבאר דהרמב"ם בפ"י דע"ז בה"א לאו בשבעה
 עממין דוקא מיירי וה"ה כל מה שכתב סס בכל
 הפרק מיירי התם בכל האומות. א"כ מבוחר
 דאיסור חגיגה בקרקע איסור בכל האומות גם
 לדעת הרמב"ם וכן מבוחר ממה שכתב בספר
 המלות מל"ה נ"א כפי מה שבארנו דבריו לקמן
 פ"ג מדלענין לא יסבו כתב בהדיא דמיירי בכל
 האומות ה"ה לענין לת"ח הרי התוס' והרמב"ם
 והיראים והסמ"ג וכן מבוחר מכל הפוסקים
 דס"ל דאיסור חגיגה בקרקע בכל האומות הוא
 ועיין בשע"י ד"ה ק"א סעיף ז'.

פרק חמשה ועשרים

אמנם דעת הסמ"ק ל"ע שכתב מלה מ"ח
 וי"ל: לא ליתן לעכו"ם חגיגה בקרקע א"י
 שגמרא לא תחנם וזהו בעבור ע"ז עכ"ל: ולשון זהו
 בעבור ע"ז אינו מובן וראיהי להנתיבות עולם בפ'
 על הסמ"ק דמפרש כונת הסמ"ק דעיקר איסור
 חגיגה משום שמכניס בה עבודה כוכבים והא
 דאיסור גם מכירה לעכו"ם היינו משום דאפשר
 דס"ל אין קינן לעכו"ם בא"י ומאי טעמא דאיסור
 גם מכירת שדה משום דאפשר שהיו מעמידין
 ע"ז בשדות ואי סורא דאורייתא משום לא תחנם
 ע"ש. ובסוף מסיק התם: ומ"ש וזהו בעבור ע"ז

הוא בידו עיין בראש' ברכות (נ"ז.) ד"ה בלא
 חטא והילך אינו אסור אלא להשכיר דירה
 לעבדים משום דשכירות לא קניא ועובר על לא
 תביא תועבה אל ביתך משא"כ במכירה דבחו"ל
 לכ"ע יש קנין לעבדים. עוד איכא למימר כוונת
 הסמ"ק שכתב עממ"ד ע"ז משום דאיכא מלוא
 עשה לאברה וכל משמשין וכל הנעשה בשבילה
 שנאמר אבד האבדון את כל המקומות אשר עבדו
 שם הגויים אלהים ונחלתם את מוצבותם ושבתם
 את מלכותם והרמז"ס והחיטך והסמ"ק כתבו כי
 בח"י מלוא לדרוך אחריהם עד שנאבד אותם מכל
 ארצו בכל מיני איבוד בשברון בשריפה בהריסה
 ובכריתה כל מין במה שראוי לו כלומר במה שיהיה
 יותר משמית וממחר בחרבנו והכוונה שלא נניח
 רשע לע"ז אבל בחו"ל אין לנו מלווין אלא בכ"מ
 שנכבש אותה בלבד. וא"כ אם מה שכבר מלאנו
 בח"י הרי אנחנו מלווין לעשות כל מיני תחבולות
 לשאר אותם וכ"ש שאנחנו מחוייבים לעשות
 תחבולות שלא להכניס לארץ הקדושה שם ע"ז
 ומשמשין שלה ולכן נוהג לנו המורה שלא ליתן
 להם חנייה בקרקע כדי שיהי' ישיבתן בארץ
 ישראל רק ישיבה עראי ולא יכניסו הע"ז
 ומשמשין לארץ ישראל והיו כוונת הסמ"ק שכתב
 דאיסור ליתן חנייה בקרקע לעבדים בעבור ע"ז
 ולפי זה האיסור ליתן חנייה בקרקע לכל האומות
 הוא. ולפי זה איכא למימר דאיסור ליתן חנייה
 בקרקע היינו דוקא עכ"פ באומות שעובדים
 ע"ז אבל הישמעאלים ודומיהם שאינם עובדי ע"ז
 איכא למימר דאינו אסור ליתן להם חנייה
 בקרקע משום דליכא החשש שיכניסו הע"ז
 ומשמשין שלה מותרין ליתן להם חנייה
 בקרקע. אמנם לאיך פוסקים דלא דרשו
 טעמא דקרא דלא תחנם כנ"ל אלא דס"ל דכל
 אומה שאינו בני ברית אסור ליתן להם חנייה
 בקרקע יש להסתפק איך הדין בישמעאלים אם
 מותרין למכור להם והש"ב בש"ע י"ד ס' קנ"א
 ס"ק י"ח כתב ח"ל : כתב ב"ב בח"מ ס' רמ"ט
 דכל עבדים בחשמת אפילו ישמעאלים לאפוקי גר
 תושב דלא ע"ש. וכן כתב המחבר בח"מ ס'
 רמ"ט ח"ל : עבדים שאינו גר תושב כו' משמע
 הא מי שאינו גר תושב אפילו שהוא ישמעאל
 כגוי אסור ליתן להם מתנת חנם ע"ש. וה"ה
 לענין חנייה בקרקע דהא מחד קרא ילפינן
 ח"כ אינו מותר אלא בגר תושב ובזמן הזה ליכא גר

תושב דאין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג
 כדאיחא בגמ' דערין (כ"ט) ובכ"מ ס' פ"י מה'
 עבדים ובפ"ו מה' א"ב ופ"ו מה' ב"ה בהמירה
 הרי אסור בכל גוונא. אמנם באמת אין זה
 ראיה לאיסור ליתן חנייה בקרקע דהא התם
 מייר' לענין מתנה והב"ם ס"ל דלענין איסור
 מתנת חנם לא ילפינן מקרא דלא תחנם אלא
 מקרא דלגר אשר בשעריך מתנה ואלהה או
 מכור לגבירי דכתב הרמז"ס והבאתי לעיל וכדכתב
 הסמ"ע בח"מ ס' רמ"ט ס"ק ב' ע"ש. וכיון
 דהתם בקרא כתיב בהדיא לגר אשר בשעריך
 בענין דוקא גר תושב משא"כ לענין איסור לא
 תתן להם חן דלא כתיב גר בהרא מודים דישמעאל
 שאינו עובר ע"ז מותרין ליתן לו חנייה בקרקע
 אעפ"י שאינו גר תושב וכן מבואר מדברי
 הרמז"ס פ"י מה' ע"ז ה"ד לענין אין מותרין
 להם קרקע ולענין איסור לספר בשבחן לא
 כתב אלא תתן ולא הזכיר גר תושב ולענין
 מתנת חנם כתב בהדיא אבל נתן הוא לגר
 תושב ע"ש. אלא ודאי דבין בחנייה בקרקע ובין
 באיסור לספר בשבחן לא בעינן דוקא שיהי'
 גר תושב אלא כל שאינו עובר ע"ז מותר
 והיינו משום דג"כ לא כתיב בקרא דלא תחנם
 וכן מוכח מדהזכיר לחלק בין קבל עליו השבע
 מלוא או לא לענין איסור לא ישבו בארץ ולא
 הזכיר לחלק לענין איסור חנייה בקרקע מוכח
 דלענין חנייה בקרקע אין חילוק ביניהם כלל
 וזהו איכא לבאר דברי הירושלמי שהביאו
 הראש פ"ק דע"ז ס' ע"ז ח"ל רבי סימון ס"ל
 ברמין גטועין שאל לרבי וחנן וא"ל מכור ואל
 תשכירם לעבדים ע"ש. פ"י יותר טוב למכור
 למי שאינו עובר כוכבים אעפ"י שהוא אינו
 יהודי מלהשכיר למי שעובר כוכבים הוא ואעפ"י
 דעיקר לא תחנם במכירה הוא ושכירות רק
 גזירה הוא אטו מכירה דכוננא לקמן בעשה"ה
 מ"מ יותר טוב למכור למי שאינו עובר עבדים
 אעפ"י דאינו יהודי מלהשכיר למי שהוא עבדים
 דלא נאמר איסור לא תחנם אלא למי שהוא
 עובר עבדים משא"כ למי שאינו עובר עבדים
 מותר אפי' מכירה אבל שכירות לעובר עבדים
 אסור עכ"פ גזירה אטו מכירה ואיכא למימר
 דבאתריה דרבי סימון לאו עובדי עבדים היו
 הנכרים הילכך לענין מכירה אמר התם מכור
 ולענין להשכיר אמר דפירוש ואל תשכירם לעובר

זככים וכן מוצא מדברי התוס' דע"ז (ט"ו):
 ד"ה מי דמי ע"ש. ועיין לקמן בפכ"ט איך
 שבארנו דברי התוס' הלז ודוקא לענין להשיב
 אותם בצרמנו הוא דבעינן לקבל עליו שבע
 מלות שנגטו בני נח משום דעיקר שם גר
 הושב מש"ה הוא כדכחש הרמב"ם בפ"ד
 מהל"ב ה"ו ו"ל: ולמה נקרא שמו הושב לפי
 שמוחר לנו להשיבו בנינו בארץ ישראל כמו
 שבארנו בהלכות עכו"ם עכ"ל. אלא דפליגי
 הראשונים אם הלאו דלא ישבו בארץ דוקא
 בשבעה עממין או לא לרש"י בגיטין (מ"ה).
 ד"ה לא ישבוהוהו"ם (שם מ"ו). ד"ה כיון והסמ"ק
 והראב"ד ה"ל גלאו זה לא נאמר אלא בשבעה
 עממין דוקא ודעת הרמב"ם וההינדך דאפילו
 בשאר אומות נמי עובר בלאו זה. ופעמייהו
 דס"ל דקרא' מיירי בכל האומות היינו משום
 דכתיב טעמא בקרא פן יחטיוו אותך דבלאו
 קרא נמי הוה דרשינן טעמא דקרא כד"ש דרשי
 טעמא דקרא וק"ל כד"ש בהא דהארכתי בזה
 בספרי בכורי ג' (ענף רביעי פרח ראשון) וכמו
 בקרא דכי יסיר מירצין כל המסירין משום דבלאו
 קרא נמי הו"א טעמא דכי יסיר אלא ודאי דקרא
 אחא לרבות כל המסירין ה"א בקרא דפן יחטיוו
 אותך בלא קרא נמי הו"א הלא טעמא הלכך
 ודאי אחא קרא לרבות כל המחטיוין אפילו
 אינו נשבעה עממין אך מ"ם הרמב"ם דאפילו
 לסמורה אסור להניח אותו לעבור בארצנו
 אפינו לפי שעה ואפילו דרך העברה בעלמא
 אסור לריבין להבין מזה דאיחא בפ"ק דכלים
 וברמב"ם בפ"ו מה' ביה הבחירה ה"ז שאין
 עכו"ם נכנס לחיל ע"ש. היפוק ליה דבכל ארץ
 ישראל אסור לנטום לעכו"ם מטעם הלאו דלא
 ישבו בארץ? ואיכא לניימר דנ"מ כגון אם
 העכו"ם כבר נדעו בארץ ישראל בחיזה אופן
 שה' אם לא ידעו ישראל שעכו"ם הוא או אופן
 אחר ועתה יתודע שעכו"ם הוא ואחזו מגרשים
 אותו מא"י לקיים המצות ל"ה דלא ישבו
 כשגרגרשים אותו לא יגרשו דרך החיל אלא דרך
 מקום אחר דחיל מקודש יותר ממקום אחר
 שבא"י ואיכא למימר דאם נכנס כבר בעזרה
 או בשאר מקומות המקודשים אי אפשר
 לעשות תחבולה להעביר אותו ממקומו אלא
 א"כ להרוג אותו דע"י חיזה לד' שבעבור
 אותו הרי הולך במקום המקודש (ואולי דהילכך

הרגו ישראל את ההוא ארמאה בפסחים (ג):
 דארע נפשיה שאמר לכו מאליה ספו לי אמרו
 מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחיהו דארמאה
 היא וקטליהו ע"ש. ולכאורה לריבין להבין למה
 קטליהו הא עכו"ם אינו מצווה על הלאו דערל
 לא יאכל בו כל בן נכר, לא יאכל בו. הא אינו
 משבע מלות הוא אבל לפי הנ"ל איכא למימר
 דהילכך הקנו אותו מפני שבדקו אותו כשעמד
 בעזרה ושמה אשכחיהו דארמאה הוא ועכו"ם
 אסור לעמוד אפי' בחיל ולא ה"י להם ענה
 אחרת להעביר אותו משום כי בחיזה לר' שיפנה
 להעביר וללאה הולך בתוך עזרה הלכך הרגו
 אותו. אך לריבין להבין בסוף מ"ש רש"י שם ד"ה מי
 קא ספו לך ו"ל: וביד רבי יהודה בן בעירא לא
 היה להורגו עכ"ל. הא אפי' ה"י בידו נמי אינו
 מחויב להורגו בשביל זה לכן נראה דה"י מחויב
 מיתה משום כיון דהעשה אותם וגמנה עמהם על
 הפסח בטעות ולו ידעו דארמאה הוא לא היו
 גמנה עמו הילכך בגיבזה לקח את חלק הפסח
 מישראל ואיסור גיבזה הוא מצווה ואיחרתן
 זו מיתתן הילכך שפיר הרגו אותו) משא"כ
 בחיבור לעבור בא"י אינו איסור אלא ליתן לו
 רשות לעבור בארצנו אבל כשהוא שם אלא
 עלינו להעביר אותו מארצנו אין לריבין להרוג
 אותו דהא לגרש אותו מארץ ישראל בהכרח
 הוא להלך בארץ ישראל כדי ללאת ולענין
 מה שהוא שוהה ללאת זמן ההילוך הו'
 כמו בזמן שאין ידוע תקיפה דאינם עוברים בלא
 ישבו כיון דא"א בלא"ה. ולפי הנ"ל איכא לתרץ
 קושיא הפנ"י לגיטין (מ"ה). ד"ה דמיא לא
 ישבו כו' דהקשה לרמב"ם דמוכה שטרי לבי
 תרי דקרא דלא חסגיר מוקי לה להכי ולהכי
 ע"ש. ובא"ה נלע"ה דלא קשה מודי' דיון
 דהרמב"ם ס"ל דקרא דלא ישבו מיירי בכל
 מיני אומות בין בשבעה עממין ובין בשאר אומות
 חו לא בעינן קרא דלא חסגיר לענין דבקבל
 עליו שבע מלות מותר להשיב לעכו"ם בארץ
 ישראל כנ"ל דהגמרא באנוי' דגיטין (שם)
 שהורכה הוכחה מקרא דלא חסגיר דבקבל
 עליו שבע מלות מותר להשיב בא"י משום
 דס"ל דקרא דלא ישבו מיירי דוקא בשבעה
 עממין ולכן הוה משמע ששטא דקרא דלא ישבו
 מיירי שבקבל עליו ז' מלות דאי בשלא קבל לא
 ש"ך לומר לא ישבו בארץ הא מחוייבים

להרוג אהם משום לא תחיה ולהחרים משום העשה דהחיים תחרימם ולכן בעינן קרא דלא חסגיר להוכיח דאפילו חשבנה עממין כל שקבלו עליהם השבע מלות לקיים מותר לישב בארץ ישראל ואל תוניהוהו מביניכם להושיבו לע"ז שלו ולהרמז"ס דס"ל דלא ישבו מיירי בכל עממין תו ליכא הכרח לפרש קרא דלא ישבו בקבל עליו שבע מלות דאיכא למימר דקרא מיירי בשאר אומות דליכא לאו דלא תחי' ועשה דהתחם א"כ בלאו קרא דלא תסגיר ידעין ספיר דבקבל עליו שבע מלות מותרין להושיב אהו בארץ ישראל וקרא מיירי בלא קבל עליו כלל הילכך ע"כ קרא דלא תסגיר אחיא לעבד שבח מח"ל לארץ ופסקי הרמז"ס אינם סותרים מידי וקושיא הפנ"ל לא קשה מידי. וה"ה קרא דלא תחנם כיון דמיירי בכל האומות ליכא הוכחה לומר דמיירי בקבל עליו כל השבע מלות משום דהל"כ הא כבר כתיב לא תחי' דאיכא לתרץ על זה שני פירושים חדא דאיכא למימר דעיקר קרא אחיא לומר לענין שאר אומות דליכא משום לא תחי' ועוד דקניא בעינן לבזמן שאין ידעו מה קיפלו וא"כ אם איתא דלא תחנם נמי עובר על זמן שאינו מקבל כל השבע מלות ולא כני בקבלה שלא לעבוד ע"ז לחוד הו"ל להרמז"ס לכתוב דלענין לא תחנם נמי בעינן שקבל כל השבע מלות כדכתיב לענין לא ישבו אלא ודאי היינו טעמא דלא כתב הכי משום דלענין לת"ח בקבלה שלא לעבוד ע"ז לחוד נמי מהני ואפי' קבלה בפירוש נמי לא בעינן ולא בעינן קבלה בפירוש אלא לענין להחיותו דוקא ולא לענין חנייה וכן מדפריך הגמרא בע"ז (ס"ה.) הא דרב יהודה שדר ליה קורבנא לאבודרנא ביום אידם משום דאמר ידענא ביה דלא פלך לע"ז איהא דתניא איהוהו ע"כ שקיבל עליו בפני שלשה חברים ומשני כי תניא הוהו להחיותו ע"ש. ולא משני כי תניא לענין חנייה בקרקע או לענין חן מוכח דלא בעינן קבלה בפירוש אלא לענין החיותו לבד ואין לומר דהא דאמרין כי תניא הוהו להחיותו היינו דוקא לענין דלא בעינן קבלה בפני שלשה חברים ולא להחיותו לבד משא"כ קבלה שלא בפני שלשה חברים בעינן אפילו שלא להחיותו דא"כ אכתי תקשה מרב יהודה דשדר ליה קורבנא לאבודרנא ביום אידם

והא תתם לא קבל בפירוש לע"ז כלל ומה שהלכותיה להרץ כי חניא הוהו להחיותו ולא תירץ לאוקמי לענין לישב בארץ הוא דבעינן קבלה בפירוש כל השבע מלות ובפני ג' חברים או אפילו קבלה לשם ע"ז בפירוש סגי בקבלה לשם ע"ז לחוד היינו טעמא דרין לא ישבו בארץ כבר לא הי' נוהג אז דהא אז כבר הי' בזמן שאין ידעו תקיפה דבלא"ה לא נלטהוה בלא ישבו בארץ לכן מוקמי ביותר לענין להחיותו אבל אם איתא בחנייה וכן בעינן קבלה בפירוש דגם בזמן הזה אסור הוא הו"ל לאוקמה ביהי אלא לאו דלאו דלא תחנם חיו עובר במי שהוא מוחזק שאינו עובד עכו"ם והכרח לזה הוא לומר הכי דאל"כ מאי פריך הגמרא מידי מעקרא הא בפירוש אמר התנא: חיוהו גר "תושב" כל שקיבל כו' הלא אמר בפירוש חיוהו גר תושב ושם "תושב" הוא על שם בשביל שהוא מותר לישב בארצו והיינו לענין הלאו דלא ישבו כדכתיבו לעיל בשם הרמז"ס והחיותו אלא ודאי דהי' נראה ליה דוחק לבאר דברי הברייתא בדבר שאינו נוהג בזמן התנא דברייתא וא"כ הברייתא הו"ל לאוקמה באיסור חנייה וכן נוהג בזמן הזה המודא אלא ודאי דלענין חנייה וכן לא בעינן קבלה בפני ג' חברים וכיון דהרמז"ס מיסתם קא סתים לענין חנייה וכן ולא כתב כלל דלא סגי אלא בקבלה שלא לעבוד ע"ז מבואר ג"כ דס"ל דחנייה וכן לא בעינן בקבלה שלא לעבוד ע"ז אלא אפילו בסתמא נמי מהני ולא בעינן קבלה בפירוש ואין לומר שבדא הפוכה דהילכך לענין חנייה וכן לא כתב מידי משום דס"ל דלענין חנייה וכן לא מהני קבלה אפילו בוי' מלות דהא מבואר בשמואל ב' כ"ד פ' כ"ד ודכ"ה א' כ"א דידד המלך קנה את מקום המקדש מארובא יבוס' ע"ש. ותקשה מאין היה לו לארובא את מקום המקדש הא כן נח הי' ואסור למכור לו קרקע ב"ח" משום לת"ח דוחק לומר שהי' לו מקודש ולא נלקח ממנו כלל אלא ודאי דמשום דגר תושב הי' דאל"כ לא הניחו אהוה לישב ב"ח" וכדאיתא דע"ז פ' אין מעמידין הילכך ליכא גס משום לת"ח א"כ למה לא כתב הרמז"ס בדין לא תחנם דבגר תושב מותר אלא לאו משום דס"ל דלענין לא תחנם לא בעינן סיה"י גר תושב דוקא אלא כל שאינו עובד ע"ז מותרין למכור וליתן לו חנייה בקרקע

(עיין במלחמת חינוך מלוח רפ"ד שהאר"ך בענין ארונא) וכן מובאר מדברי הרמב"ם שכתב בפ"י מה' ע"ז ה"ב: מלאך אלה למד שאסור לרפאות עכו"ם כו' ואח"כ בה"ג כתב: אין מוכרין להם כו' דמשמע דקאי על מינים שמדבר מקודם דהיינו בעובדי ע"ז כדכתב בהדיא בהואר, "עכו"ם" וכדבארנו לעיל דכשאינו עובד כו"ם בשאר אומות מוהרין לכרות עמו ברית וה"ה איכא למימר דמוחר ברפואה וכן בלא תחנם וכן מובאר ממה שכתב בה"ד ו"ל: אף במקום שהמירו להשכיר לא לבית דירה התיירו מפני שהוא מזניח לתוכה עבודת כוכבים ע"ש. הרי מובאר בהדיא דמ"ש בה"ג מיירי דעובד כו"ם מוצא ה"ד מוצא את דבריו של ה"ג ודוקא לענין מהנת חנם כהנא: אבל נותן הוא לגר תושב משום דאיסור מהנת חנם לא ילפינן מלא תחנם אלא מקרא דלגר אשר בשעריך דגר כתיב בהדיא והא דאיחא בע"ז (כ. ו"ל: ומהנת חנם גופה הואי הוא ע"ש. ולפי הג"ל איכא למימר דה"פ אם זוחר ליתן מהנת חנם למי שאינו עובד ע"ז אפילו לא קבל עליו השבט מלוח הגל"י הו"ד דמ"ד דיליף מלא תחנם כל שאינו עובד כו"ם אפילו לא קבל עליו שבע מלות ואינו גר תושב נמי מותרין ליתן לו מהנת חנם ומאן דיליף מקרא דלגר אשר בשעריך מיה שכתבתי לעיל בפ"ג) א"כ למוכר קרקע בא"י לישמעאלים וכדומה שהינם עובדים ע"ז אפשר שיותר אך זה אינו אלא מחמת איסור לת"ס הוא דליכא אבל עכ"פ אסור למוכר להם שדות מפני שמפקע להם ממלות הארץ כדאיחא בע"ז (כ"א). אך מפני הפקעה ליכא בזה"ל למאי דק"ל תרומה בזה"ל אינו אלא דרבנן וליש מפרשים שהביאו התוס' דסוגי' דתתס אתיא אפי' כמ"ד אין קנין לנכרי וחשובה הפקעה מה שהוא עתה ביד נכרי וכו' וזרעו שאינו מפרש ממנה מעשר נמלא שאין מקומין בזה השדה מלות החלויות ע"ש. והא ק"ל דבדרבנן לכ"ע יש קנין כדוכחתי לעיל מהגמרא דגיטין (מ"ו.) א"כ לא הו' הפקעה כלל דהא אינו מחוייב בכן ואפילו אם נימא דאדרבה למ"ד יש קנין הו' הפקעה טפי כדכתבו התוס' ע"ש. עכ"פ אינו אסור אלא מדרבנן משא"כ משום לא תחנם אסור מכירה מה"ס ולפי"ז איכא לתרץ מה שיש להקשות לשיטת רש"י שכתב בגיטין (מ"ד.)

לפרש הא דאיחא סם המוכר ביתו לעכו"ם דמיו אסורין ע"ש. וזכרנו הרמב"ם דמכר את ביתו לעבודה כוכבים כדכתב בפ"ט מה' עכו"ם ה"ג ע"ש. ורש"י מפרש דמוכר ביתו בארץ ישראל לעכו"ם ועובר על לאו דלא תחנם קנסינן ליה שכי' דמיו אסורין ע"ש. ולפי"ז תקשה הא דאיחא סם (מ"ו.) במתניתין ו"ל: המוכר את שדהו לנכרי לוקח ומציא ממנו בכורים מפני תיקון העולם עכ"ל ואם איחא דמחמת שערב ע"י המכירה בלתי"ח קנסינן ליה דמיו אסורין הנמי לא קנסינן מני ההם דמיו יהיו אסורין וכו' לא ימוכר לעכו"ם אפי' בלאו התקנה בלוקח ומציא ממנו בכורים? אבל לפי הג"ל אחי שפיר דלענין מכר ביתו לעכו"ם בארץ ישראל הוא דקנסינן ליה משום כיון דעובד כו"ם הוא כמו שדקדק התנא לומר המוכר ביתו, "לעכו"ם" שהוא עדיין עובד כו"ם הוא ועובר בלאו דלא תחנם אפי' כשהוא משחר אומות כיון שעובד כו"ם הוא עדיין משא"כ התם לענין המוכר את שדהו לנכרי מיירי במי שאינו עובד כו"ם דליכא ביה איסור דלא תחנם אלא במה שמפקע ממלות הילכך לא קנסינן ליה את דמיו ובבמרתנו מדויק הוא דלענין מוכר ביתו איחא המוכר ביתו, "לעכו"ם" ולענין מוכר שדהו איחא: המוכר את שדהו, "לנכרי" דלשון נכרי משמע שאינו ישראל אבל עובד כו"ם לא הו', וכן אחי שפיר מה שיש לדקדק במחלוקת דרבס ור"א אם יש קנין לנכרי או אין קנין אך אפשר לומר יש קנין לנכרי הא מכירה בחיבור הוא ועובר בלאו דלא תחנם א"כ הא ק"ל דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כדכתב החינוך במלוח של"ט ובדמ"ב פ"ח מה' שמטה ה"א ו"ל: ואם מכר לנמיות שניהם עובדים בליה ואין מעשיהם מועילין ע"ש. א"כ ה"ה במוכר שדהו לעכו"ם דעובר בלאו וכו' להיות הקנין בעל ובירושלמי איחא דאפילו קנין נכסים יש לו כדבארנו לעיל בפ"כ ועוד דאיחא בירושלמי בפ"ה דמנאי ה"ח ובגיטין פ"ד ו"ל: רבי אומר בשם רש"ב לקיש טעמא דרבי מאיר והתחלתא הוהם לבניכס אחריכס לרשת אחוזה הקיש אחוזה לעבדים מה עבדים אחס קונין מהן והן אינם קונין מכס אף אחוזה אחס קונין מהם ויהי קונין מהם ע"ש. וקשה ל"ל קרא תיפוק ליה דאסור משום לא תחנם וכדלפתאעל"מ אבל לפי הג"ל אחי

שפיר דאיכא למימר דקרא בעינן לענין נכרים שאינם עובדים ע"ז דלא תחנם ליכא אבל מטעם אין קנין בא"י איכא זיה ואעפ"י דאעכ"פ אסור משום דמפקע לה מן המלוות אינו אסור אלא מדרבנן ובאיסור דרבנן אי עביד מהני כדכתבו הפוסקים וזכה אחי נמי שפיר לשיטת הרמב"ן במנין המלוות סי' רכ"ז והביאו החיטוך בסיומן של"ט דס"ל בפירוש הל"ת דוהארץ לא תמכר לגמיתות שמהיר ארתות שלא נלמיה הארץ ביד העכו"ם כלומר שלא נמכרנה להם לגמיתות ופי' הכתוב כן לא תמכר למי שיחזיק בה לנלוס וזהו העכו"ם אבל הישראל יחזיר אותה ע"ש. וקשה לשיטתיה הא למכור לעכו"ם בא"י קרקע בלא"ה אסור משום לא תחנם ודוחק לומר דלעבור עליי בשני לאיין הוא דנריכי? ולפי הנ"ל אחי שפיר דקרא דוהארץ לא תמכר יגוי בעינן לנכרי שאינו עובד ע"ז דמשום לת"ח ליכא ומשום לא תמכר איכא דהא עכ"פ הנכרי לא יחזור אותה. וגדלה לומר דקרא דלא תמכר לגמיתות ליכא אלא בזמן שהיובל נוגה אבל בזמן הזה שאין היובל נוגה ליכא משום לאו דלא תמכר לגמיתות דבלא"ה אפילו בישראל אינה חוזרת ביובל. ואין להקשות דל"ל קרא דלא תמכר גוי תיפוק ליה דאסור משום לא יבשו בארץך העובר אפילו במי שאינו עובד עכו"ם איכא למימר דס"ל דהלאו דלא תמכר עובר בגר תושב שכבר קבל עליו השבוע מלוות דעכ"פ מלות יובל לא קבל על עצמו ולא יחזור לו. עוד איכא למימר דס"ל דלאו דלא יבשו דוקא בשבוע אימות הוא ולאו דלא תמכר בכל האומות הוא. אך הא דיתא במתניתין דפ"ק דע"ז (י"ט:) וי"ל: אין מוכרין להם במחזור לקרקע ע"ש. ואמרין בבמ"ר טעמא דאמר קרא לא תחנם ע"ש. תקשה ממ"ז אם מיירי בשאר אומות ואינם עובדים ע"ז הא ליכא לאו דלא תחנם ואם בעובדי ע"ז הא אין המכירה קיימת משום כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני? לכן נלעג"ו דככה"ג לא אמרין מהרבה כדרלתאעל"מ טעמים אי עפ"י מה שאמרתי כד הויא עליא לתרץ מה שהוקשה לי הא דיתא בגיטין (י"א:) במתניתין: האומר תן גט זה לאשתי וסטר שחרור זה לעבדי הם ריה לחזור בשניהם לחזור דברי ר"מ וחכמים אומרים בניי נשים אבל לא בשחרורי עבדים ע"ש. והקשו האחרונים אחי לא יכול לחזור בשחרורי

עבדים הא המשחר עבדו עובר בעשה ואין שליח לדבר עבירה והמשנה בטל ומירלו דלא נעשה שליח של המשחרר אלא שליח של העבד הוא להיות זוכה לו שלא בפניו וזכה מטעם שליחות. ואנכי הקשה דבלא"ה הול"ל דאפילו הוא עצמו מסר השטר שחרור להעבד נמי יהיה בטל משום כיון דהמשחרר עבדו עובר בעשה וכדרלתאעל"מ וסירטאי דלא שייך לומר דהמשנה בטל משום כדרלתאעל"מ אלא אם האיסור חל על שניהם כן על המקנה והן על הקונה משא"כ בניין דהמשחרר דהעשה אינו עובר אלא הישראל המשחרר משא"כ העבד אינו עובר כלום הלכך אעפ"י דהמשחרר אסור ליתן להעבד אבל תיבך שבא השטר ליד העבד או ביד שליחו זוכה הוא בהשחריר ומהני מעשיו משום דאיהו לא עבר כלל וה"ה לענין לת"ח דאינו עובר רק הישראל אבל העכו"ם אינו עובר כלל הלכך אעפ"י דהישראל אינו רשאי למכור אלא העכו"ם אינו מלווה על הלאו הזה הילכך מטעם העכו"ם מהני דאלו אינו שייך לומר כדרלתאעל"מ הילכך שפיר עובר הישראל בלת"ח אם הישראל מוכר לעכו"ם. ובמנחת חינוך מלוה הכ"ז ס"ק א' כתב וי"ל: ואם המכירה קיימת מחמת כל מילתא דא"ר לא תעביד: כו' צריך אריות גדול עיין בסוגיא דתמורה עכ"ל. לפי הנ"ל הרי מוכח מכל הסוגיא הנ"ל דלענין לא תחנם לא אמרין כדרלתאעל"מ. עוד כ"ל לומר טעמא דשחרור דמהני כיון דהתורה עלמה גלתה לן דמעשיו קיימין ומהני השחרר כדכתיב בויקרא י"ט פ' כ': והיא דלא שפחה נחרפת לאיש והפדה לא נדפתה או חפשה לא נתן לה גוי' הא אם נתן לה חפשה הרי היא נשחררה ומהני מעשיו ככה"ג גם רבא מודה דמהני כדכתבו האחרונים לענין קידושין דמודה רבא דמהני משום דגלי רחמנא באלמנה לכה"ג וה"ה בכל אזהרות דאזהיר רחמנא אין מצטלים הקידושין ה"ה בנידון דשחרור וכן לענין לא תחנם נמי כיון דהתורה אסרה ליתן להם חנייה בקרקע ואי אפשר לעבור בלאו זה אלא אם נימא דהמכירה והמתנה להם קיים ומהני דאל"כ לא הוי במתנות ומהני דלאו דלא תחנם לענין חנייה בקרקע הרי גלתה לן התורה דמהני הלכך ככה"ג גם רבא מודה דמהני עוד איכא למימר דלענין לת"ח מהני לכ"ע עפ"י מה שכתבו האחרונים דלא פליגי אביי ורבא אי מהני או

הוראות פרק חמישה ועשרים וששה צא

בית דכין דלא כני ליה בלא בית לא חמי
 לצבוקיה אבל עבדה דכני ליה בלא עבדה חמי
 לצבוקיה ע"ש. ח"כ לפי"ו מוכח דבסדרה אמרי
 דכני ליה בלא שדה דחלי"כ לא הו"ל למקנסיה
 כיון דלא כני ליה בלא שדה ח"כ תקשה הא דפרך
 הגמרא בע"ז (כ"ח.) וז"ל: מאי חין לריך לומר
 שדות אלימא משום דלית בה תרתי כו' ח"ה
 בתים כמי איכא תרתי ע"ש. כימא הא דח"ל
 לומר שדות משום דגבי שדות איכא למגזור עפי
 שכירות חמי מזכרה משום דכני ליה בלא שדה
 משח"כ בתים מהכזרה של לגזור שכירות
 דילמא חמי לצבוקיה דלא כני ליה בלא בית? ואין
 לומר דלענין איסור מזכרה לעכו"ם משום חמיה
 בקרקע לא שייך לומר הכזרה הכל משום
 דבאיסור מזכרה לעכו"ם חפי' באונס מומן אסור
 למזור כיון דאיסור לאו הוא מחויב להפסיד
 עלמו חפי' כל ממונא ולא לעבור כדליתא
 בש"ע ר"ח ס' תרי"ו והבאתיו לעיל פכ"ח
 והלך שייך לגזור ולאסור שכירות דלמא חמי
 לצבוקיה באונס חפי' בית חדא דאונס לא שכיח
 ולא שייך לגזור כלל ואיסור דלא שכיח
 לא גזור בה רבן, ועוד דלענין לא חסות
 במקום אונס מותר הוא ואינו עובר מידי חפי'
 אינו חונס גדול דהא חפי' אס הוא דר בעיר
 שאין בה ישראל מותר למכור לעכו"ם כדכתב
 העור בספרו הקטן הלכות ארץ ישראל דרין
 קדושת הארץ סעיף ו' ע"ש. ומה שכתב בשהמ"ח
 חכמת אדם בשער משפטי ארץ פי"ח סעיף ע"ו
 הרין הזה דאס דר בעיר שכולה עכו"ם ורולה
 לעקור דירתו משם מותר למכרה או חפי' בעיר
 שרובה ישראל ורריך למשות ואין ישראל רולה
 לקטת חפי' בזול מותר למכור לעכו"ם ונלקח
 מהב"פ כמו שלין ע"ש. ויהי דברי הב"פ
 הג"ל שהבאתיו לעיל ואודבריו יש לכאורה
 להוכיח להיפך דהא חפי' דהא חפי' דהמכר שדו
 לעכו"ם בגוועא דאונסין הג"ל ואעפ"כ קנסינן ליה
 שלוקח ומביא בכורים אלא שקילא מטע לענין
 שאין דמיו אסורין וכן משמע מהלשון דמהיתין
 שאמר: "המוכר" שדו כו' לשון דיעבד. ואיכא
 למימר כיון דמסקנה הגמרא (בג"טין סס) דאין
 חילוק בין בית לעבד ולא קנסינן בשניהם הרי
 ס"ל דאין סבדא לחלק בזה והילךך שפיר פריך
 הגמרא דע"ז ח"ה בתים כמי כו' והנה מה
 שראיתי להפמ"ג בא"ח ס' ש"ו ס"ק כ' שכתב

לא אלא דוקא בדבר דאיכא אזהרה מיוחדת שלא
 יעשה אזהרה אבל אזהרה כללת לא אמרינן אי
 עבד לא מהני אפילו לרצה ח"כ ה"ה בלאו דלא
 תחנס נמי לא הו אזהרה מיוחדת לענין חמיה
 בקרקע אלא שכוללת בלאו זה גם חן ומתנת חנס.

פרק שישה ועשרים

אונס הר"ן משמע דכ"ל דלא תחנס עובר חפי'
 באונסות העולם שאינם עובדים ע"ז דהא
 כתב ב"מ השולח (ל"ח.) טעמא דלעולם בהם
 העבדו משום לא תחנס ע"ש. ואס איתא דלא תחנס
 ליכא אלא כמי שיעבד ע"ז ח"כ אך שייך העשם
 דלא תחנס גבי עבד הא עבד אינו עובד ע"ז
 דנתחייב במלוא מהחייבת דגמריק לה
 מאשה וכ"ש שאינו ע"ז וכיון דלענין מחנת
 חנס ליק' מלה"ח דאפילו למי שאינו ע"ז עובר
 עליו ה"ה לענין חמיה בקרקע בא"כ כמי עובר
 חפי' מי שאינו ע"ז ודוחק לחלק בין מי שיעבד
 ע"ז אלא שהוא הבדיל עלמו שלא לעבד ע"ז שיעבד
 בלה"ח משח"כ בזמן שהינו ע"ז לעולם דליכא
 לא תחנס ועיין ב"ד ס' קב"ד סעיף ב' ובט"ז
 ס"ק ד' ובש"ך ס"ק י"ב) והכפתור ופרח פרק
 עשירי (קס"ו) כתב בהדיא דאסור למכור בתים
 או שדות לישראלים משום לא תחנס נס עכשיו
 ע"ש. ומה שהיקפת לעיל מהשתי סוגיות הסותרות
 זו לזו מהבב"יתא דגיטין (מ"ד.) למתניתין
 (מ"ו) המוכר שדו לנכרי כעת ראייתו שנס
 הכו"פ (סס) הריגש בזה וכתב לחלק ולומר
 דמירי שמכרו באונס דהיינו שרולה להעתיק
 דירתו לעיר אחרת ומתירא שהגויים יתריבוהו
 או שיחזיקו בו או זוזי אנסוה ואין שם ישראל
 שיקטוהו אפילו בזול ע"ש. לעב"ד נראה דיש
 בזה מקום עיין דאין יתכן לומר דמירי שמכר
 באונס ח"כ לא הו"ל לקטת אותו לקח הכבורים
 ולהביא לירושלים מפני תיקון העולם שלא יחא
 רגיל למכור קרקע לעכו"ם בא"כ אך שייך לעשות
 תקנות בזמן שאינם הוא למכור לעכו"ם? וז"ע.
 ואולי דאפשר לומר דדוקא גבי בית דא"ח
 לקטת בדבר אחר הלכך קנסינן ליה דדמיו יח'
 אסורין משח"כ בשדה דאפשר לקטת בדבר אחר
 דהיינו ליקח ומביא בכורים וזו אין לריך לקטת
 בדמיו אלא דרי בהקטת ליקח ומביא בכורים.
 והא דאמרינן (שם מ"ד.) וז"ל: ודילמא ה"מ

צב הוראות פרק ששה ועשרים ושבעה ועשרים

למכור לו קרקע מחדש מק"ו וכדמבואר ברמב"ם בפ"י מה' עכו"ם ה"ד שכתב ו"ל: ומפני מה אין מוכרין לזן שנאמר ולא תחנם. לא תזן להם חנייה בקרקע שאם לא יהי' להם קרקע ישיבנו ישיבה ערתי היא ע"ש. משמע הא אם יש לו קרקע בלא"ה דליכא טעם הנ"ל מותרין למכור לו קרקע. אמנם זה אינו דהא כתב (שם ה"ו) ו"ל: אין כל הדברים האלו אסורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים ע"ש. הרי בהדיא כתב דאפי' בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים וארץ ישראל גתייבש בעובדי כוכבים ויש להם הרבה קרקעות אעפ"י אסורין למכור להם קרקעות בא"י משום לא תחנם וכן מה שרלה המרש"א להוכיח לענין שדה שקנה מעכו"ם שמתיר לחזור ולמכור לעכו"ם ליכא לשמוך ע"י חזק המרש"א לעמו לא כתב אלא בלשון ואפשר ולפי מה שמסיק הגמרא' בהבדלה מירי בצוריה ליכא ראי' מדי.

פרק שבעה ועשרים

והנה הא דאסור ליתן לעכו"ם חנייה בקרקע מה"ת אינו אלא במכירה אבל שכירות אינו אסור אלא מדרבנן גזירה אטו מכירה כדאיתא בגמרא' דע"ז (כ"א.). ו"ל: היא גופה גזירה ואין ניקוס ונגזור גזרה לעזרה ע"ש. וכן כתב רש"י על מתקין דאין משביחין להם בתים כו' ו"ל: לעכו"ם בא"י גזירה משום מכירה דאיסור דאורייתא היא שנתן להם חנייה בקרקע עכ"ל. וכן כתב הרמב"ם בפ"י המשניות ע"ש. אך היינו דוקא בזמן שאין ידינו תקיפה הוא דשכירות אינו אסור אלא מדרבנן אבל בזמן שדינו תקיפה מדאורייתא הוא דאסור אפי' שכירות כדכתב הרמב"ם בספרו מחשבת משה מלות ל"ח ג"א ו"ל: שהורנו מהשיב עובד כוכבים בארצנו כדי שלא נלמוד כפירתם בארצנו לא יצנו בארץ פן יתעוררו יגו' ואלו רזה עובד כוכבים לעמוד (ל"ל לעבור) בארצנו אינו מותר לנו עד שקבל עליו שלא לעבור ע"ז ואולם עובדי ע"ז לא ישיבנו עמו ולא נמכור להם נחלה ולא נשכור להם בית ובבאור אמר לנו הפ"י לא תזן להם חנייה בקרקע עכ"ל. הרי ס"ל דגם שכירות אסור להם מה"ת אך היינו דוקא משום הלאו דלא יצנו בארץ דאפי' רק להעביר דרך הארץ

ו"ל: אך האידנא שאנו בין האומות וליכא לא תחנם לעכו"ם כ"א ישוב א"י כדד התירו שבות ע"ש. לריבין להבין מנא זיה לחנם חידוש זה דהאידנא ליכא לאו דלא תחנם הלא מדברי הרמב"ם מבואר להיפך דהא כתב בפ"י מה' ע"ז ה"ו: אין כל הדברים האלו אסורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובד כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה עלי ישראל (כל האיסורים שמישב שם קודם דהיינו תן וחסם וחנייה לא נאמרו אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובד כוכבים דליכא איסור דלא יצנו בארץ) אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בימיו ע"ש. הרי ס"ל להרמב"ם דאיסור חנייה בקרקע לא נאמרה אלא דוקא בזמן הזה שאנו בין האומות? והוא דטעות סופר הוא דה"ל לכטוב דהאידנא ליכא לאו דלא יצנו ובאמת בנינו דהפס"ג לא שייך אלא הלאו דלא יצנו דלאו דלא תחנם לא שייך אלא אם ישראל רוצה למכור לעכו"ם ע"ז נאמר הלאו דלא תחנם דאסור למכור אבל אם כבר קנה העכו"ם לענין שאנחנו מחוייבים לקטו ממנו לאו מלאו דלא תחנם הוא אלא מלא יצנו בארץ. והמרש"א בגיטין (מ"ו.). שרלה להוכיח מהבבלייתא (דשם) שאמרה ישראל שלקח שדה מעכו"ם עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לו משהביאה שליש. ולא נקטה ישראל שמכר לעכו"ם שדה משהביאה שליש כו' משום דאם מכר להעכו"ם בהחלה איכא איסור משום לא תחנם אבל ביבא דהישראל' עלמו קנה השדה מהעכו"ם אפי' חזר ומכרו לעכו"ם אינו עובר בלאו דלא תחנם ע"ש. ולפי' כל הקרקעות אשר תחת יד אחינו בני המושבות שהתחלו בא"י ת"ו כולם שקנו מילדי הארץ ניגהו ענה אין בהם איסור לחזור ולמכור לא"י משום לא תחנם ואין סברה לחלק בין אם מכר לאותו עכו"ם ממי שקנה ממנו את הקרקע או לעכו"ם אחר דכיון דהעכו"ם מכר את הקרקע שלו הרי הוא כאחר דמי ואם נימא דלמכור לכרי' אחר אסור משום לא תחנם גם לאותו עכו"ם נמי הו"ל לאסור אלא ודאי דס"ל דאין נ"מ בזה ועיקר הטעם הוא כיון דעל הקרקע הזאת כבר ה' להעכו"ם חנייה שוב אינו עובר עליו משום לא תחנם משום דאינו נתן על הקרקע חנייה מחדש לפי' איכא למימר דאם ה' להעכו"ם בלא"ה קרקע בא"י מותרים

חסור כדכתיב בחבורו פ"י דע"ו כ"ש שכירות
 בית וה"ה שדה וכדומה דאסור מה"ס והלאו
 דלא ישבו ליכא אלא בזמן שדינו תקיפה כדכתיב
 בחבורו פ"י מע"ו ומ"ט ובבבאור אמר לנו הפ"י לא
 התן להם חנייה בקרקע לענין איסור מכירה
 הוא אבל שכירות אינו אסור אלא משום לא
 ישבו כנ"ל. ואם מכר להם קרקע בא"י בזמן
 שדינו תקיפה עובר הוא משום שני לאוין
 משום לא תחנם ומשום לא ישבו ובשכירות
 אינו עובר אלא משום לא ישבו וכן כתב החיטוף
 מהוה ל"ד ו"ל: שלא לשכון ע"ז בארנו
 שנאמר לא ישבו בארץ כו' ומכר להם קרקע
 או שכרו להם במקום שאינו רשאי עבר על
 מצות מלך ואינו יוקה ע"ש. ומ"ט הנושנה
 למלך בדרך מנותק על דברי החיטוף הג"ל ו"ל:
 כל אלו החלוקות לא נפקי מלאו זה כי אם מלאו
 דלא תחנם ע"ש. ולפי הג"ל איכא למימר דמה
 שיליף חנייה מקרא דלא ישבי היינו שכירות דמלא
 תחנם ליכא למילף אלא מלא ישבו ומכירה
 שכתב לאו דוקא אלא איב גרדא הוא דנקט
 מכירה ומה שמשמע מהחיטוף (סס) דס"ל עעמא
 דמתניתין דפ"ק דע"ז דאין מוכרין במחובר לקרקע
 ואין משכירין שדות ובתים בא"י לעכו"ם משום
 הלאו דלא ישבו מדכתב הדברים הללו ו"ל:
 ומילוק דלא ישבו שאמ"ל שיש בין בתים ושדות
 וכרמים ובין סוריא לא"י ויתר פרייה מבוחרים
 בטהרה ופי"ו ע"ש. ובמזה תכ"ו לענין לאו
 דלא תחנם לא הזכיר כלל מזה משמע משום
 דס"ל דגם שכירות אסור מה"ס מקרא דלא ישבו
 הילכך כתב דוקא במזה ל"ד ולא במזה תכ"ו
 משום דמשום לא תחנם ליכא למימר שכירות
 ובשכירות ומכירה בידי גס בזמן הזה דמי לזמן של
 ישראל ישבו בארץ ישראל ולענין זה שלא למכור
 ושלא להשכיר להם אה שלנו הרי כלנו ידעו
 תקיפה עכ"פ בזה הילכך אין חילוק בענין זה בין
 בזמן שלא גלו ישראל לזמן שגלו ישראל ואעפ"י
 דמבטלה דע"ז מבוחר דשכירות אינו אסור
 אלא מדרבנן איכא למימר דזה תלי' בין טעם
 הבבלי לטעם הירושלמי ולהירושלמי גס שכירות
 אסור מן התורה דהא איכא בירושלמי דע"ז
 פ"ק על מתניתין דאין משכירין להם כו' ואנ"ל
 שדות משום דמתברכת מתוכה ובית אינו מתברך
 מתוכו ופי' המפרשים הירושלמי קאי למ"ד
 אין קנין וליכא הפקעה ממעשר והלכך ליכא

למימר עעמא דאיכא תרתי ועיין בתום מנחות
 (ס"ו:) ד"ה מירות דהא אמר ר"ה בניעין (מ"ו).
 אעפ"י שיש קנין לכבדי בארץ ישראל להפקיע
 מיד מעשר שנאמר דגןך ולא דגן כבדי אבל
 אין קנין לכבדי בארץ ישראל לחפור בה בורות
 שיחין ומערות ע"ש. הרי לר"א לא משכחת לה
 מכירה לעכו"ם בא"י כלל כיון דאפילו במכירה
 גמורה אינו קונה בה לחפור בה בורות שיחין
 ומערות ואינו אלא שכירות שהיינו קנין פירות
 ולדידיה ע"כ אפילו בשכירות עובר בלא תחנם
 מן התורה וא"כ לדידיה תקשה קוש' הגמרא
 דע"ז מאי א"ל שדות וע"כ בניעין למימר הטעם
 כהירושלמי החילוק בין בית לשדה דהשדה
 מתברכת מתוכה ואיכא חנייה עפי ואפילו
 שכירות אסור מן התורה ובית אינו מתברך
 מתוכו וליכא חנייה בשכירות וה"ה במכירה למ"ד
 יש קנין כנ"ל דאינו אסור אלא מדרבנן גזירה
 אשו שדה ואם נימא דלאו דלא ישבו עובר
 אפילו בלאו משבעה עממין ג"כ איכא למימר
 דמש"ל התנא וא"ל שדות ה"ה דמה בית
 שאינו מתברך מתוכו דליכא משום לא תחנם
 מ"ו אסור להשכיר או למכור משום דעכ"פ עובר
 הוא בלאו דלא ישבו כ"ש שדה דאיכא משום
 תרתייהו משום לא ישבו ומשום לא תחנם
 דמתברכת מתוכה ורבי יוסי דאמר בארץ ישראל
 משכירין להם בתים אבל לא שדות איכא למימר
 דס"ל דלאו דלא ישבו אינו עובר אלא בשבעה
 עממין והוא מיירי בשאר אומות וב"ל דאין קנין
 כדאיכא במנחות (ס"ו:) ע"ש. ולמ"ד אין קנין
 אמרינן בניעין (סס) דהיינו דוקא לענין מצות
 אבל השות בידי לחפור בו בורות שיחין ומערות
 וכדאיכא בירושלמי דאע"ז דאמר רבי מאיר אין
 קנין לגוי בא"י להפקיע ממעשר מודה שיש לו
 קנין נכסים והלכך שפיר איכא למימר דלא תחנם
 אינו עובר אלא במכירה ולא בשכירות דלאו חנייה
 גמורה היא, אך לדברי ת"ק אי אפשר לפרש
 כנ"ל דהא דברי ר"מ הוא ור"מ ס"ל אין קנין
 לעכו"ם כדאיכא במנחות (סס) א"כ אי אפשר
 לפרש דברי ת"ק דאמר אנ"ל בשדה כנ"ל אך מדברי
 הירושלמי פ"ד מפאה ה"י מבוחר דס"ל דלמ"ד יש
 קנין יש לו קנין בנוף הקרקע כמכירה גמורה
 ולמ"ד אין קנין אין לו קנין גס בנוף הקרקע
 וכשכירות דמי ואפילו אם נפרש כדאיכא בבבלי
 בניעין (מ"ו) מ"מ איכא למימר דשכירות אסור

מן התורה משום לא יטו משום דלענין שכירות
הרי ים בדינו תקיפות שלא להשכיר לעבדים
כי כ"א על בדינו ים לו רשות לעשות כל מה
שלבד חפץ באין שום מוחה וערעור כלל וכדמשמע
מהחושך ומה שהלר"ד דע"ז לפרש ה"א דא"ל
שדות משום גזירה הו"ל היינו טעמא משום דס"ל
דלאו לא יטו לא גאמר אלא בשבועה עממין
אבל להחניך דס"ל דלא יטו קאי גם על שאר
אומות הילכך גם שכירות אסור מן התורה משום
לא יטו והרמב"ם דס"ל דשכירות אינו אסור
אלא מדרבנן ולא אסר משום לא יטו היינו
טעמא משום דס"ל דלאו דלא יטו באר"ך ליכא
אלא בזמן שהארץ יהיה ביד ישראל וזמנה שלא
ישכיר לו את ביתו לא יהיה לו ישיבה באר"ך
ישראל כלל אז אם השכיר לו עובר משום לא
יטו משא"כ בזמן הזה שכלאו הכי ריב יושביה
אינם ישראלים והם אין ישראל ישכיר לו
דירה ימלא לשכור מהרבה אינם יהודים ויחטיאו
אותו בלאו הכי הילכך ליכא איסור משום
לא יטו בשכירות מזה שאין כן במכירה האסור
משום לא תחנם אין חילוק בזה דהא על כל
פנים נתן לו חנייה בקרקע של ארץ ישראל
ואפילו הם יש לו קרקע בלאו הכי הא עכ"פ
מוסיף לו חנייה בקרקע ואסור מן התורה לכ"ע
דהפילו למ"ד אין קנין אבל קנין נכסים יש לו ואיכא
חנייה בקרקע והילכך שכירה ליה להרמב"ם
דבעוין בידו יש קנין וכדכתב הכ"פ פ"ד
דמתחלה מביא דברי הרושלמי דאפילו למ"ד
אין קנין מורה דקנין נכסים יש לו ומסיק
אח"כ וכתב וז"ל: ועל זה הוא שאמרו אין
מוכרים להם במחומר לקרקע ע"ש. ועיין בכו"פ
פ"ו וכן הסמ"ג ס"ל דשכירות אינו אלא רבבין
שכהה במל"ת מ"ח וז"ל: שלא ליתן לעבדים
חנייה בקרקע ארץ ישראל שנאמר לא תחנם
ומעט זה שנינו בע"ז (כ"א.) אין מוכרים להם
בקים ושדות בארץ ישראל ע"ש. ולכאורה
לריבין להבין את דבריו הקדושים שהביא לשון
המתניתין אין מוכרים כו'. ולפעניו ליתא הכי
אלא בלשון שכירות: אין משכירים להם בתים וכו'
אבל אם נמא דס"ל דשכירות אינו אסור אלא
מדרבנן אחי ספיר ששינה לשון המתניתין משום
דאיהו רנה לפרש פ' הלאו דלא תחנם ועיקר
הלאו דאורייתא מכירה הוא ולא שכירות דאינו
אסור אלא משום גזירה אטו מכירה. ועתה

נבא ונחקורה אם אפשר להמליח חיזה חופן
להפקיע מקרקעית ישראל המהמחלים בארצנו
הקדושה איסור שביעית על די מכירה או שכירות
דאינו יהודי את המקרקעות שלהם ואעפ"י
לדין כך מצילים המלוה הגדולה שהיא פעם
אחת שבטע שנים מ"א לעומת זה יש חשש גדול
שעלולים להכשל בעבירה חמורה לחלל את
השנת השביעית ח"ו שהיא חמורה מאד עד
שאמרו בזה יראה כמה קשה חבקה של שביעית
כו' לכן חובה עלינו לחפש תחבולות ומגדקאות
להפקיע קדושת שביעית באופן שלא יהי' ממשול
ח"ו כמו שכתבו החוס' בצטרות (ג:) ד"ה
דוקא בענין קדושת שכור ע"ש. וכן כתב המחבר
בש"ע י"ד סי' ש"ך וז"ל: בזמן קוה מלוה לשתף
עם העבדים קודם שילא לאייר העולם כדי
לפטרו מהשכורה חף עפ"י שמפקיע קדושתו
הכי עדיף עפי' כדי שלא יבא לידי מכשול לביטול
ממנו בגזיה ובעבירה ע"ש. ה"ה בנידון דידן
אפשר לומר דמלוה הוא לעשות תחבולה להפקיע
קדושת שביעית כדי שלא יבאו לידי מכשול יטו
שבעינותינו לא נתקיים הצטתת ולויתי את ברכתי
ואם לא יעבדו רק שבת שבתן יהי' לארץ
יאמרו מה נאכל בשנה השביעית בעבור זה
עלולים להכשל באיסור שביעית. ומ"ש החוס'
בצטרות (סס) בשם ר"ת דרב מרי נענש נפי'
שהי' מקנה אותו של עובר ואיכא הפקעה בגוף
העובר ולא הותר אלא הקנהה בחמה ע"ש.
והא בנידון דידן כמו הפקעה בגוף העובר דמי
דהא גוף הקרקע שעליה חל חובת שביעית
מפקיע מקדושתה איכא למימר דבדידן נמי
כהקנאה בחמה דמיא דהא בעלם הקרקע אינו
חל קדושה כלל אלא הפירות קדושים הן בקדושת
שביעית ועל הפירות חלין קדושה ואיסור חפלא
משא"כ הקרקע אינם קדושים ולא נאכרים איסור
חפלא כלל והאיסור חרישה וזריעה וקליפה
ובגזירה וכדומה אינו אלא איסור גברא ותו לא
ולא דמי לעוברי. העוברי גופיה נעשה קדוש
והאסור משום קדושת שכור וע"י מכירה בודאי
אסורה משום דאסור איסור דאורייתא ליתן להם
חנייה בקרקע. אך להשכיר להם את הקרקע של
ישראל על חיזה שנים בהצלעה שנת השמיטה
דאינו אסור אלא מדרבנן גזירה אטו מכירה יש
בזה להאריך אם זותר בכהי ומהני להפקיע מן
איסור שביעית או לא.